

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Sofie Kehlet

Från oklarhet till klarhet
Om oklarhetsregelns roll inom avtalsrätten

JURM02 Examensarbete

Uppsats på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Ola Svensson

Termin: HT 2021

Summary

The contra proferentem rule is a legal doctrine in contract law, which originates from the Roman law. Today, the rule is known in several legal systems and is used in international collections of principles. In *Corpus Juris Civilis* the Latin wording of the rule is *ambiguitas contra stipulatorem est* and in Sweden the rule is known as *oklarhetsregeln*. Even though the rule is well known, it is controversial. As an example, the Swedish Supreme Court has stated that the scope of the rule is limited. As a result, the use of this rule in Swedish contract law has been questioned.

The purpose of this thesis is to define *the contra proferentem rule* and to investigate if it is still a useful legal doctrine in contract law. The thesis is written according to the legal dogmatic method and from a conceptual analysis perspective. The sources consist of Swedish, foreign and international sections of law, doctrine, court practice, and Swedish legislative history.

The thesis focuses on five different meanings of the Swedish word *oklarhetsregeln*: (A) interpreting against the author of standard contract terms, (B) interpreting against the debtor, (C) interpreting against the more powerful contracting party, (CA) interpreting against a company that is using standard contract terms in a consumer relation, and (D) interpreting against the party who benefits from a disclaimer clause. These meanings can then be examined in four different contractual scenarios: (1) standard contract terms, consumer relations, (2) standard contract terms, commercial relations, (3) negotiated contract terms, consumer relations, and (4) negotiated contract terms, commercial relations. The examination shows that meaning A is subsidiary compared to subjective or objective interpretation, meaning C and D are used within the objective interpretation, and meaning CA is used as soon as the level of clarity, set by the Court of Justice of the European Union, is not reached.

The conclusion is that if *oklarhetsregeln* is used in one of the presented meanings, it is a useful and predictable legal doctrine. The contribution of the rule is that it allows the contracting parties to take stock of the risks the agreement entails. In addition, it gives the court a distinct rule to use when a contract is ambiguous.

Sammanfattning

Oklarhetsregeln är en avtalsrättslig princip som härstammar från den romerska rätten och återfinns i flera rättsordningar och internationella principalsamlingar. I *Corpus Juris Civilis* är den latinska formuleringen av regeln *ambiguitas contra stipulatorem est* och på engelska omnämns den som *the contra proferentem rule*. Även om oklarhetsregeln är en välkänd princip är den kontroversiell. HD har exempelvis skrivit att tillämpningsområdet för regeln är begränsat, vilket gjort att regelns plats i svensk rättsordning har ifrågasatts.

Syftet med uppsatsen är att definiera oklarhetsregeln och att undersöka om den fortfarande är en användbar avtalstolkningsregel. Uppsatsen är skriven utifrån ett begreppsanalytiskt perspektiv med stöd av den rättsdogmatiska metoden. Källorna består av svenska lagrum, förarbeten, svensk doktrin och praxis, samt av EU-gemensam rätt, internationella principalsamlingar och utländsk doktrin.

Uppsatsen resulterar i att fem olika innebörder av termen *oklarhetsregeln* kan urskiljas: A) tolkning mot författaren av standardavtal, B) tolkning mot gäldenären, C) tolkning mot en starkare avtalspart, CA) tolkning mot en näringsidkare som använder standardavtal i konsumentrelationer, och D) tolkning mot den som gynnas av ansvarsbegränsande klausuler. Dessa olika innebörder analyseras sedan utifrån fyra olika avtalsscenarion: 1) standardavtal, konsumentrelationer, 2) standardavtal, kommersiella parter, 3) förhandlade avtal, konsumentrelationer, och 4) förhandlade avtal, kommersiella parter. Underlaget visar att innebörd A är en subsidiär regel i förhållande till den subjektiva och objektiva tolkningen, att innebörd C och D behandlas inom ramen för den objektiva tolkningen samt att innebörd CA aktualiseras så snart EU-rättens klarhetskrav inte har uppnåtts.

Slutsatsen är att om oklarhetsregeln kan användas med någon av de identifierade innebörderna är den en användbar och förutsebar avtalstolkningsregel som hjälper parterna att överblicka vilka risker de tar när de ingår en avtalsrelation. Dessutom ger den domstolen en klar regel att använda när oklarhet råder.

Innehållsförteckning

1 Inledning	6
1.1 Bakgrund till ämnet	6
1.2 Syfte och frågeställningar	8
1.3 Metod och material	8
1.4 Avgränsningar	9
1.5 Forskningsläge	10
1.6 Disposition	10
2 Allmänt om avtalstolkning	12
2.1 Avtalsfrihet råder	12
2.2 Avtalstolkningens utgångspunkter	12
3 Oklarhetsregelns innebörd	14
3.1 Regelns ursprung	14
3.2 Regelns syfte	16
3.3 Regelns tillämpningsområde	17
3.3.1 Utländsk rätt	17
3.3.2 Internationella principalsamlingar	19
3.3.3 Svensk rätt	21
4 Oklarhetsregeln vid tolkningen av kommersiella avtal	24
4.1 Internationell rätt	24
4.2 Internationella principalsamlingar	25
4.3 Svensk rätt	28
4.3.1 Icke-förhandlade avtal (standardavtal)	29
4.3.2 Individuellt förhandlade avtal	38
4.3.3 När är ett avtalsvillkor oklart?	40
5 Oklarhetsregeln vid tolkningen av konsumentavtal	42
5.1 EU-gemensam rätt	42
5.2 Svensk rätt	45
5.2.1 Före 10 § avtalsvillkorlagens ikraftträdande	45
5.2.2 Efter 10 § avtalsvillkorlagens ikraftträdande	48
6 Är oklarhetsregeln fortfarande användbar?	53
6.1 Oklarhetsregelns innebörd	53
6.1.1 Olika innebörder	53
6.1.2 Oklarhetsregeln i olika avtal och partskonstellationer	54
6.1.3 Kritiken mot oklarhetsregeln	56
6.1.4 Sammanfattning	57

6.2 Oklarhetsregelns roll vid avtalstolkningen	57
6.2.1 Oklarhetsregelns plats i tolkningshierarkin	57
6.2.2 Sista utväg eller presumtionsregel?	59
6.2.3 Hur oklart ett avtalsvillkor måste vara.....	60
6.2.4 Särskilt om NJA 2010 s. 416 Hästköp.....	61
6.2.5 Sammanfattning.....	62
6.3 Slutsats	63
6.4 Vidare studier	64
Käll- och litteraturförteckning.....	66
Offentligt tryck (svenskt)	66
Litteratur.....	66
Övriga källor	69
Bilaga	71
Schema över uppsatsens rättsfall.....	71

1 Inledning

1.1 Bakgrund till ämnet

Pacta sunt servanda, att avtal ska hållas, är ett av de första latinska uttrycken som en student på juristprogrammet kommer i kontakt med. Att principen lärs ut är inte konstigt, för mycket av det man kommer i kontakt med som jurist handlar om just avtal och dess rättsverkningar. Dessutom är respekten för avtalsmekanismen avgörande för att en avtalspart ska våga ingå nya avtal i framtiden. En avtalspart måste kunna lita på att motparten presterar i enlighet med avtalet, och att man annars kan få rättsstatens hjälp att verkställa prestationen.

Men vad händer om två avtalsparter inte är överens om vad de kommit överens om? Då måste avtalet tolkas. En avtalsrättslig princip som ofta nämns i sammanhanget är oklarhetsregeln¹ som enligt *Nationalencyklopedin* definieras som:

En regel som används vid avtalstolkning och som innebär att avtalet vid tvekan om dess rätta innebörd tolkas till nackdel för den som författat avtalstexten och därvid givit upphov till oklarheten.²

Oklarhetsregeln härstammar från den romerska rätten och är idag bekant i flera rättsordningar, bland annat Tyskland, Frankrike, England och USA.³ Den återfinns även, som vi kommer att se, inom EU-rätten och i internationella principalsamlingar.

Att oklarhetsregeln bär på gamla anor och förekommer i många olika rättsordningar är dock inte helt oproblematiskt. Att den använts i olika sammanhang och med olika motiveringar har lett till att innebörden av den är oklar. Det kan förvisso vara en enkel minnesregel att oklarhetsregeln är oklar, men icke desto mindre gör den sig till en bättre avtalsrättslig princip om dess användningsområde är tydligt. Till exempel är det oklart hur oklart ett avtalsvillkor måste vara för att oklarhetsregeln ska kunna användas.

För svenskt vidkommande sa Högsta domstolen⁴ 2010 att ”tillämpningsområdet för [...] oklarhetsregeln anses generellt vara begränsat”.⁵ Några år dessförinnan skrev Hedwall

---

¹ Även kallad *oklarhetsprincipen*, men återges i uppsatsen som *oklarhetsregeln*.

² *Nationalencyklopedin*, ”oklarhetsregeln” u.å.

³ U. Bernitz 2018, s. 106.

⁴ Fortsättningsvis kallad HD.

⁵ NJA 2010 s. 416, p. 6.

angående regelns förhållande till andra tolkningsmetoder att den är subsidiär ”och torde inte längre få någon större betydelse vid avtalstolkning enligt svensk rätt”.⁶

På senare år har andra rättsvetare skrivit om oklarhetsregeln, men inställningen till den har varierat. Bernitz verkar ha en förhållandevis positiv inställning till regeln som tolkningsmetod och säger att den kan användas på alla slags skriftliga avtal.⁷ Även Lehrberg säger att oklarhetsregeln är en viktig hjälpregel som kan användas som en sista utväg vid både förhandlade och icke-förhandlade avtal.⁸

En mer återhållsam inställning till oklarhetsregeln framhålls av Adlercreutz och Gorton. De menar att oklarhetsregeln främst får betydelse vid tolkningen av ensidigt utformade standardavtal, och framhåller samtidigt att rimlighetsöverväganden måste göras och att samma resultat kan uppnås med hjälp av andra metoder.⁹ Ramberg och Herre ser på oklarhetsregeln som tolkningsmetod mer restriktivt, och poängterar att ”meningarna i fråga om tillämpningen av oklarhetsregeln går starkt isär i doktrinen”.¹⁰ I ett annat verk skriver Ramberg tillsammans med Ramberg att ”oklarhetsregeln [inte] är [...] en viktig regel för att fastställa avtals innehåll”, utan att regeln endast inom försäkringsavtalsrätten ”möjligen [kan] bli aktuell i ovanliga undantagsfall”.¹¹

Att åsikterna går isär angående oklarhetsregelns plats i svensk rättsordning råder det inga tvivel om. Ramberg, som är en av de rättsvetare som är mest ifrågasättande till regeln, säger exempelvis att ”oklarhetsregeln skulle, om den fanns, leda till stora samhällsproblem. Om den part som skrivit ett avtal alltid skulle förlora tvister om fastställande av avtalets innehåll, skulle ingen i längden våga skriva eller tillhandahålla avtalsförslag”.¹²

Eftersom oklarhetsregeln även internationellt är en välkänd avtalsrättslig princip och på grund av att svenska företag och konsumenter bedriver omfattande handel med utlandet är det relevantt att se hur andra rättsordningar och internationella organ tolkar denna kontroversiella regel.¹³

---

⁶ M. Hedwall 2004, s. 76.

⁷ U. Bernitz 2018, s. 105.

⁸ B. Lehrberg 2020, s. 100 & 254 f.

⁹ A. Adlercreutz & L. Gorton 2010, s. 115.

¹⁰ J. Ramberg & J. Herre 2019, s. 63.

¹¹ J. Ramberg & C. Ramberg 2019, s. 205.

¹² C. Ramberg 2021-08-09.

¹³ M. Hedwall 2004, s. 77. För statistik på Sveriges export, se Statistiska centralbyrån 2021-09-14.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att definiera oklarhetsregeln och undersöka om den är en användbar avtalstolkningsregel. Frågeställningarna som kommer att besvaras är:

- Vilken innebörd har oklarhetsregeln?
- Var i tolkningshierarkin tillämpas oklarhetsregeln?
- Hur oklart måste ett avtalsvillkor vara för att oklarhetsregeln ska kunna användas?

1.3 Metod och material

Uppsatsen har ett begreppsanalytiskt perspektiv där den rättsdogmatiska metoden kommer att spela en central roll. I den rättsdogmatiska metoden söks svaren på frågeställningarna i de allmänt accepterade rättskällorna, det vill säga i lagstiftning, rättspraxis, förarbeten och doktrin.¹⁴ Enligt Kleineman handlar en rättsdogmatisk analys om att ”analysera de olika elementen i rättskällevärdet så att slutresultatet får antas återspegla innehållet i gällande rätt”.¹⁵ Han säger vidare att ”den rättsdogmatiska metoden ställer stora krav på öppenhet och transparens i analysen” eftersom kritikern genom det ”får bättre insikt i argumentationens struktur”. Ett sätt att öka transparensen och kontrollbarheten, menar han, är att förse läsaren med en omfattande notapparat.¹⁶

Utgångspunkten för att förstå innebörden av oklarhetsregeln och dess roll inom avtalstolkningen kommer – i linje med den rättsdogmatiska metoden – att vara regelns definition enligt lagstiftningen. Eftersom oklarhetsregeln är en allmän avtalsrättslig princip, som härstammar från den romerska rätten och idag existerar inom flera rättsordningar, kommer inte bara definitionen enligt svensk rätt, utan även definitionen enligt utländska och EU-rättsliga lagrum, att undersökas. Den utländska rätten utgörs av engelsk, fransk, italiensk, spansk och tysk rätt, det vill säga väletablerade rättsordningar med gamla anor. Dessutom undersöks även oklarhetsregelns definition enligt CISG och de internationella principsamlingarna PECL, DCFR och UNIDROIT Principles.

I samband med undersökningen av oklarhetsregelns definition enligt respektive lagrum kommer relevant doktrin att granskas. För svenskt vidkommande granskas även lagrummets

---

¹⁴ J. Kleineman 2013, s. 21.

¹⁵ J. Kleineman 2013, s. 26. I kontrast till den rättsdogmatiska metoden kan empiri, statistik och insamlingsmetoder ställas, se J. Kleineman 2013, s. 29.

¹⁶ J. Kleineman 2013, s. 37.

förarbeten. Anledningen till att EU-rättens förarbeten utelämnas är att de inte är avgörande för förståelsen av rättsakten.¹⁷ För övriga rättsakter leder svårigheterna att få tillgång till dess förarbeten på engelska och att värdera dess rättsliga status till att inte heller dessa ingår som en del i källmaterialet.

Vidare kommer rättspraxis från svenska HD och EU-domstolen att undersökas. Detta för att ytterligare förstå innebörden av oklarhetsregeln och samtidigt identifiera den kvalitativa och kvantitativa användningen av den i praktiken. Att denna del fokuserar på svensk och EU-rättslig praxis beror på att det inte finns någon överordnad domstol med tolkningsföreträde för CISG och de internationella principalsamlingarna.

Rättsfallsunderlaget har hämtats både från doktrin och nyligen avgjorda domar från HD. Nya rättsfall har prioriterats framför äldre och rättsfall som snarare behandlar avtalstolkning än själva oklarhetsregeln har sorterats bort.

1.4 Avgränsningar

Arbetet är avgränsat till att endast omfatta skriftliga avtal, även om det i vissa fall kan argumenteras för att oklarhetsregeln också gäller vid muntliga avtal.¹⁸ Arbetet är dessutom begränsat till att behandla onerösa avtal. Vidare kommer ingen djupare undersökning av avtalstolkning i allmänhet att göras. I de delar uppsatsen behandlar avtalstolkning är det endast för att relevatgöra eller förklara oklarhetsregelns tillämplighet. Detta innebär exempelvis att uppsatsen inte behandlar skillnaden och gränsdragningen mellan tolkning och utfyllnad. Det begränsade utrymmet gör att uppsatsen inte redogör särskilt för specifika avtalstyper, exempelvis försäkrings-, entreprenad- och köpeavtal.

I doktrin omnämns ofta den så kallade *minimiregeln* i samband med oklarhetsregeln. Med hänsyn till att även denna regel är kontroversiell och på grund av att en redogörelse för den inte krävs för att besvara uppsatsens frågeställningar, kommer ingen närmare presentation av den att göras. I den omfattning *minimiregeln* omnämns är det endast för att relevatgöra den i förhållande till oklarhetsregeln.

---

¹⁷ Sveriges riksdag 2021-07-26.

¹⁸ Ang. uppfattningen att oklarhetsregeln endast kan aktualiseras vid skriftliga avtal, se t.ex. A. Adlercreutz & L. Gorton 2010, s. 111 och U. Bernitz 2018, s. 105. Ang. att regeln i visa fall kan aktualiseras vid muntliga avtal, se A. Unnersjö 2021-11-29. I den romerska rätten tillämpades regeln på både muntliga och skriftliga avtal, se t.ex. S. Vogenauer 2007, s. 147.

Den internationella och utländska rätt som undersöks är begränsad till att omfatta Sveriges största exportmarknad, nämligen Europa.¹⁹ Denna avgränsning är gjord dels för att göra definitionen av oklarhetsregeln så relevant som möjligt för en svensk jurist, dels för att Europas länder har delvis gemensamma rättsordningar genom EU-rätten och CISG.

1.5 Forskningsläge

Avsnitt om oklarhetsregeln förekommer kortfattat i flera svenska juridiska läroböcker, som en del av författarens redogörelse för olika avtalstolkningsmetoder.²⁰ I sin doktorsavhandling från 2019 analyserar Lundberg avtalstolkning utifrån doktrin och HD:s rättspraxis och även han behandlar oklarhetsregeln i kortare avsnitt.²¹

Uppsatser som utpräglat redogör för oklarhetsregelns roll inom avtalsrätten har skrivits på juristprogrammet tidigare. År 2010 gjordes exempelvis ett examensarbete som jämförde den svenska tillämpningen av regeln med tysk och engelsk rätt. Dock nämnde uppsatsen endast kortfattat oklarhetsregeln i konsumentrelationer.²² År 2016 gjordes ett examensarbete som jämförde oklarhetsregelns användning inom svensk rätt med användningen inom de andra nordiska länderna.²³ Andra examensarbeten har begränsat sig till att redogöra för oklarhetsregeln inom ett visst avtalsområde.²⁴

I de examensarbeten som nämnts har fokus varit den svenska tillämpningen av oklarhetsregeln. Dock är det inget arbete som tydligt redogör för, eller kommer fram till en definition av, oklarhetsregelns innebörd. Om oklarhetsregeln över huvud taget har berörts utifrån de internationella principalsamlingarna eller vad utländska rättsvetare skrivit är det endast kortfattat.

1.6 Disposition

Efter detta inledande kapitel fortsätter uppsatsen med ett kort kapitel som beskriver avtalstolkning i allmänhet. Det tredje kapitlet introducerar oklarhetsregeln och redogör för dess innebörd. Detta kapitel har tre underrubriker: ”Regelns ursprung”, ”Regelns syfte” och ”Regelns tillämpningsområde”. Därefter följer kapitel fyra och fem som redogör för

---

¹⁹ Statistiska centralbyrån 2021-09-14.

²⁰ T.ex. M. Radetzki 2020, s. 123–126, J. Ramberg & C. Ramberg 2019, s. 204–206, Bernitz 2018, s. 105–112 och A. Adlercreutz & L. Gorton 2010, s. 110–115. B. Lehrberg 2020, s. 254–283 är i sammanhanget avvikande.

²¹ K. Lundberg 2019a, s. 271–279 & 356–360.

²² F. Schiefauer 2010, s. 7 f.

²³ F. Hällegårdh 2016, s. 14.

²⁴ T.ex. E. Strelin Larsson & C. Tångby 2005.

oklarhetsregelns roll vid avtalstolkningen. Det fjärde kapitlet behandlar oklarhetsregelns roll vid avtalstolkningen mellan kommersiella parter, medan det femte kapitlet redogör för avtalstolkningen i konsumentrelationer.

Uppsatsen avslutas med det sjätte kapitlet, som heter "Är oklarhetsregeln fortfarande användbar?" Rubriken är satt utifrån att uppsatsens syfte är att besvara just denna fråga. Detta kapitel är i sin tur uppdelat i fyra underrubriker. Den första underrubriken besvarar den första frågeställningen och den andra rubriken besvarar de två övriga frågeställningarna.

Underrubrik tre presenterar uppsatsens slutsats och under den fjärde underrubriken presenteras förslag på vidare studier.

2 Allmänt om avtalstolkning

2.1 Avtalsfrihet råder

En civilrättslig huvudprincip är att avtalsfrihet råder. Enligt *Nationalencyklopedin* innebär det att ”var och en själv ska kunna bestämma om avtal ska ingås, med vem avtalet ska ingås och vilket innehåll avtalet ska ha”.²⁵ Även om principen är behäftad med undantag, vilka dock inte kommer att behandlas i uppsatsen, representerar den att det står parterna fritt att avtala om hur deras inomobligatoriska förhållande ska se ut. Detta är av betydelse för avtalstolkningen, eftersom avtalsbestämmelser enligt Lehrberg ”ofta tolkas i sin rättsliga kontext”.²⁶ Det innebär att den som vill avtala om något som avviker från vad som annars hade gällt (något ”udda”) måste göra det tillräckligt tydligt.

”Vad som annars hade gällt” bestäms av den bakomliggande rätten. Den bakomliggande rätten pekas ut av avtalsparterna själva i avtalet eller genom lagvalsbestämmelserna i Rom I-förordningen.²⁷ Även vilka principer som används för att tolka ett avtal påverkas av denna bakomliggande rätt.

2.2 Avtalstolkningens utgångspunkter

Som nämndes i bakgrunden till ämnet är principen att avtal ska hållas en viktig utgångspunkt i avtalsrätten. Men vad gör avtalsparterna om de har olika uppfattningar om vad de kommit överens om? I dessa fall måste avtalet tolkas för att klargöra vad avtalsparterna egentligen har bundit sig till, eller med andra ord vad avtalsinnehållet är.²⁸

Syftet med avtalstolkningen är att fastställa avtalsinnehållet, alltså det rättsläge som råder mellan parterna. Enligt Lehrberg ska avtalstolkningen inte ändra avtalsinnehållet:

En avtalsbestämmelses innehåll kan [...] inte genom tolkning ändras bara för att den skulle ha varit bättre, mer konsekvent med hänsyn till avtalet i övrigt eller till avtalssituationen, mer i harmoni med dispositiva rättsregler etc om den hade haft ett annat innehåll än det faktiskt har.²⁹

---

²⁵ *Nationalencyklopedin*, ”Avtalsfrihet” u.å.

²⁶ B. Lehrberg 2020, s. 223. Avtalstolkningsreglerna i huvudsak gemensamma för olika typer av avtal, se t.ex. B. Lehrberg 2020, s. 50.

²⁷ Rom I-förordningen: (EG) nr 593/2008 av den 17 juni 2008 om tillämplig lag för avtalsförpliktelser, art. 4. Se vidare t.ex. U. Bernitz 2018, s. 48.

²⁸ Se vidare om avtalsinnehåll i t.ex. N. Arvidsson 2020, s. 9 ff.

²⁹ B. Lehrberg 2020, s. 141.

Både inom svensk och internationell rätt kan avtal tolkas utifrån antingen ett subjektivt (partsorienterat) eller ett objektivt perspektiv.³⁰ Gemensamt är även att den subjektiva tolkningen har företräde framför den objektiva. För att beskriva att en viss tolkningskategori har företräde framför en annan kommer termen *tolkningshierarki* att användas.³¹

Den subjektiva tolkningen försöker utröna vad just dessa parter avsåg med sitt avtal vid tidpunkten för avtalsslutet.³² Det är framför allt förhandlade avtal som kan underkastas en subjektiv tolkning.³³

Då det finns flera parter till ett avtal, eller då parterna ansluter sig till ett standardavtal är det oftast inte möjligt att fastställa en gemensam partsavsikt.³⁴ Tolkningen får då i stället göras utifrån ett objektivt perspektiv. I svensk rätt talar man om att den objektiva tolkningen är en språklig tydning där ”den uttryckta förklaringen och dess språkliga innehåll [står] i centrum för tolkningen”.³⁵ Lundberg sammanfattar den objektiva tolkningen med att den går ut på att ”fastställa avtalets innebörd med utgångspunkt i ordalydelsen, men sedd i sitt sammanhang och med beaktande av resultatet”.³⁶ Internationellt beskrivs den objektiva tolkningen som hur en förnuftig person hade förstått avtalet.³⁷

Om varken en subjektiv eller objektiv tolkningsmetod kan avgöra vad som gäller mellan parterna måste en annan lösning tillgripas. Detta nästa steg i tolkningshierarkin brukar i svensk rätt kallas för tolkning genom hjälpregler. Lundberg redogör dock för att doktrin inte är helt enig om var gränsen mellan objektiv tolkning och hjälpregler går och var oklarhetsregeln placeras i sammanhanget.³⁸

---

³⁰ J. Samuelsson 2012, s. 992.

³¹ Termen ersätter inte tolkningsordningen som HD redogjort för i NJA 2001 s. 750 *Självriskan*.

³² C.-W. Canaris & H.C. Grigoleit 2011, s. 595; *Förslag till lag om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, lag om avbetalningsköp m.m.* 1914, s. 35 f.; P. Fohlin 1989, s. 36; 6 § AvtL.

³³ I uppsatsen syftar ”förhandlade avtal” på alla avtal eller avtalsvillkor som inte är en del av ett standardavtal.

³⁴ NJA 2015 s. 741, p. 11; NJA 2021 s. 643, p. 11. Se vidare om standardavtal (standardkontrakt, anslutningsavtal) i t.ex. B. Lehrberg 2020, s. 97 ff. Fortsättningsvis kommer ”standardavtal” användas synonymt med ”icke-förhandlade avtal”.

³⁵ B. Lehrberg 2020, s. 125.

³⁶ K. Lundberg 2019a, s. 128.

³⁷ Se vidare under 4.1 och 4.2.

³⁸ K. Lundberg 2019a, s. 126.

3 Oklarhetsregelns innebörd

3.1 Regelns ursprung

Oklarhetsregeln är en välkänd princip i många rättsordningar, inte minst eftersom principen härstammar från den romerska rätten. I *Digesta*, en del av *Corpus Juris Civilis*, står det bland annat:

[...] ambiguitas contra stipulatorem est.³⁹

Substantivet ”stipulatorem” är besläktat med det latinska verbet ”stipulari” som syftar på att kräva en garanti för något, att genom kontrakt betinga sig eller att låta någon förbinda sig till en prestation. Fortsättningsvis översätts därför ”stipulatorem” med ”löftestagaren”.⁴⁰ I andra delar av *Digesta* är principen anpassad för speciella kontrakt. Bland annat står det att avtal ska tolkas till nackdel för säljaren och uthyraren. Att regeln såg ut på det här sättet berodde på att det alltid var löftestagaren (exempelvis säljaren eller uthyraren) som författade avtalet. Det var alltså endast löftestagaren som kunde förhindra otydligheter i kontraktet. Löftesgivaren (exempelvis köparen eller hyrestagaren) kunde bara godkänna det som redan hade författats.⁴¹ Zimmerman skriver dock att tolkningsregeln *contra stipulatorem* redan under romarrättens tid hade ett begränsat användningsområde i den praktiska rättstillämpningen. Principen användes bara som en sista utväg när avtalet inte kunnat tolkas utifrån vare sig subjektiva eller objektiva grunder.⁴²

På ett annat ställe i *Digesta* står det att otydliga avtal ska tolkas till nackdel för borgenären. Syftet med detta var, till skillnad från ovan, att gäldenären inte skulle bli bunden att prestera i större omfattning än vad denne menat. Här kan dock, enligt Vogenauer, en stor överlappning urskiljas: I den romerska rätten var alltid löftestagaren borgenär i förhållande till avtalsprestationen.⁴³

Principen om *contra stipulatorem* generaliserades av medeltida jurister med orden *in dubio contra proferentem*, alltså att oavsett vilken avtalstyp det gäller skulle avtalet tolkas till

---

³⁹ *Digesta* 34.5.26.

⁴⁰ *Svenska Akademiens ordbok* 1989; *Merriam-Webster.com Dictionary*, ”Stipulate” u.å.

⁴¹ R. Zimmermann 1996, s. 639; S. Vogenauer 2018, s. 772; S. Vogenauer 2007, s. 146 f.

⁴² R. Zimmermann 1996, s. 640.

⁴³ S. Vogenauer 2007, s. 147. Inom svensk rätt påminner denna princip om det som kallas för *minimiregeln*, se t.ex. B. Lehrberg 2020, s. 275–283. Minimiregeln är närliggande oklarhetsregeln, se A. Adlercreutz & L. Gorton 2010, s. 113 f. I linje med hur principen utformades i den romerska rätten verkar minimiregeln inte i huvudsak tillämpas på standardavtal, se U. Bernitz 2018, s. 111. Det har dock ifrågasatts om minimiregeln tillämpas som en hjälpregel vid avtalstolkning, se K. Lundberg 2019a, s. 360 ff.

nackdel för den som författat villkoren.⁴⁴ Zimmermann skriver att eftersom det oftast är borgenären i ett avtal som gynnas av specialskrivna avtalsvillkor blev principen om *contra proferentem* liktydig med att avtalet skulle tolkas till nackdel för borgenären. Syftet var att den svagare parten i avtalsrelationen skulle skyddas av tolkningsregeln.⁴⁵ Detta syfte är, enligt Zimmermann, anledningen till att oklarhetsregeln än idag tillämpas:

It is precisely this function that commanded it to modern courts and writers who were desperately looking for devices to combat unfair standard contract terms. Standard contract terms are preformulated by one party and that party does not usually have the interests of his contractual partner at heart.⁴⁶

Ur den romerska rätten har oklarhetsregeln utvecklats inom olika civil law-rättsordningar. Oklarhetsregeln kodifierades för första gången i modern tid 1804 i den franska *Code Civil*:⁴⁷

In case of doubt, an agreement shall be interpreted against the one who has stipulated, and in favour for the one who has contracted the obligation.⁴⁸

Denna formulering har dock fått kritik för att felaktigt baka ihop principerna *contra stipulatorem* (tolkning mot löftestagaren) och *contra proferentem* (tolkning mot författaren). Enligt regelns utformning kunde den tillämpas mot löftestagaren (borgenären) på alla avtal – oavsett vem av parterna som författat avtalsvillkoren. Att detta var en opassande formulering av oklarhetsregeln blev framför allt uppenbart vid försäkringsavtal. Vid dessa är försäkringsbolaget både löftesgivare (gäldenär) i förhållande till den huvudsakliga avtals prestationen och den som i regel utformar avtalsvillkoren. Med andra ord var förutsättningen att löftestagaren är den starkare avtalsparten rubbad. I praxis översatte domstolarna därför lagregeln till att endast vara tillämplig på standardavtal och att tolkningen skulle göras till nackdel för författaren av dem.⁴⁹

Oklarhetsregeln kom även att återfinnas i common-law rättsordningar. I engelsk rätt innebar den dock att ett avtals ordalydelse ska tolkas restriktivt mot gäldenären och den som för fram ett otydligt villkor – ”against the debtor instead of the creditor, and against the party

---

⁴⁴ S. Vogenauer 2018, s. 772; R. Zimmermann 1996, s. 640 f.

⁴⁵ R. Zimmermann 1996, s. 640 f. Även Vogenauer menar att principerna *tolkning mot författaren* och *tolkning mot borgenären* blandades ihop vid denna tid, se S. Vogenauer 2018, s. 772.

⁴⁶ R. Zimmermann 1996, s. 641.

⁴⁷ S. Ferreri 2021, s. 3; S. Vogenauer 2007, s. 147.

⁴⁸ Översättning enl. H. Beale m.fl. 2019, s. 758. Principen återfanns enl. detta i tidigare art. 1162. Franska *Code Civil* har därefter genomgått en omarbetning, se 3.3.1 för nuvarande lydelse av oklarhetsregeln.

⁴⁹ S. Vogenauer 2018, s. 772 f.; S. Vogenauer 2007, s. 147 f.; S. Ferreri 2021, s. 3.

proffering the ambiguous words instead of the stipulator” – och omnämns därför som *the contra proferentem rule*.⁵⁰

När den romerska och den engelska rättsordningen jämförs med varandra uppdragas en konflikt: Engelsk rätt säger att oklara avtal *inte* ska tolkas restriktivt mot *the stipulator* (löftestagaren), medan den romerska rätten tvärtom säger att det är just det oklara avtal ska. Det verkar dock finnas en avgörande skillnad mellan de båda rättsordningarnas syn på avtal som gör att de till synes motstridiga tolkningarna av oklarhetsregeln kan förenas.⁵¹

Vad gäller den engelska rättsordningen framhåller Ferreri att den till stor del har avvikit från det romerska synsättet. I stället för att se på avtalet som att löftesgivaren bara godkänner löftestagarens villkor har man under lång tid utgått från att ett avtal är utarbetat av båda parterna. Först när ett avtalsvillkor begränsar ena partens åtagande enligt avtalet, exempelvis genom en ansvarsbegränsningsklausul, har det betraktats som att villkoret ensidigt förts fram av denne. Om sådana villkor är otydliga har de tolkats restriktivt mot den som infört dem, alltså till nackdel för gäldenären eller löftesgivaren.⁵² Den som blir lovad något (löftestagaren) skulle alltså kunna förlita sig på att löftesgivaren presterar i enlighet med avtalet, och inte kommer undan genom ett otydligt formulerat villkor.

Mot bakgrund av att den romerska rätten utgick från att det alltid var löftestagaren som författade avtalet, och att den engelska rättsordningen utgick från att ett ensidigt villkor är framfört av löftesgivaren, ger båda rättsordningarna för handen att det är den som författat eller fört fram ett avtal eller avtalsvillkor som ska stå risken om det inte är tillräckligt tydligt formulerat. Ett otydligt avtal eller avtalsvillkor ska tolkas till nackdel för den som författat eller fört fram det, alltså *contra proferentem*.⁵³

3.2 Regelns syfte

Oklarhetsregeln härstammar alltså från en tolkningsregel med flera bakomliggande syften. Canaris och Grigoleit säger att huvudsyftet med regeln är att motverka de negativa effekterna av oklara avtalsvillkor. Det som är skadligt med ett oklart villkor, menar de, är att motparten inte kan förutse omfattningen av dennes åtaganden vid avtalsslutet.⁵⁴

---

⁵⁰ S. Ferreri 2021, s. 4.

⁵¹ S. Ferreri 2021, s. 4.

⁵² S. Ferreri 2021, s. 4 f. Se även G. McMeel & H.C. Grigoleit 2013, s. 360 och S. Vogenauer 2007, s. 148.

⁵³ S. Ferreri 2021, s. 4 f.

⁵⁴ C.-W. Canaris & H.C. Grigoleit 2011, s. 608.

Oklarhetsregeln kan motiveras av två huvudsakliga intressen: skydd och prevention. Regeln skyddar en svagare avtalspart mot klausuler som motparten ensidigt upprättat till sin egen fördel genom att den ålägger motparten en tolkningsnackdel. Regeln förhindrar förekomsten av oklara klausuler genom att den motiverar parten som bäst kan förhindra en oklarhet att skriva tydligt, eftersom den pekar ut denne till att bära risken om avtalet är oklart.⁵⁵

En part som ensidigt infogar villkor i ett avtal vill ofta begränsa sin motparts rättigheter – eller ålägga denne skyldigheter – i förhållande till vad som hade gällt om området varit oreglerat. Detta, menar Canaris och Grigoleit, sätter oklarhetsregeln upp förhållningsregler för. Oklarhetsregeln bidrar till att en avtalspart bara kan åläggas skyldigheter eller begränsas i rättigheter som är tydligt och noggrant beskrivna i avtalet.⁵⁶

3.3 Regelns tillämpningsområde

3.3.1 Utländsk rätt

Vissa länder, exempelvis Spanien, har formulerat oklarhetsregeln så att den är tillämpbar på alla typer av avtal och alla typer av villkor. I den engelska översättningen av den spanska civillagens artikel 1288 står det:

The construction of obscure clauses in the contract shall not favour the party who caused the obscurity.⁵⁷

Andra länder har formulerat oklarhetsregeln med en begränsning till att endast omfatta icke-förhandlade avtal eller avtalsklausuler. Ett exempel på detta är Italien.⁵⁸ I italienska *Codice civile* artikel 1370 står det:

Klausuler, som innehåller allmänna avtalsvillkor eller dokument och formulär som blivit formulerade av ena avtalsparten, tolkas om tvivel föreligger till den andra partens fördel.⁵⁹

Även tysk rätt ger exempel på att oklarhetsregeln är begränsad till icke-förhandlade avtal. Trots att oklarhetsregeln har använts av domstolarna under lång tid, var det först under andra

---

⁵⁵ S. Vogenauer 2018, s. 773; B. Lehrberg 2020, s. 270 f.

⁵⁶ C.-W. Canaris & H.C. Grigoleit 2011, s. 608 f.

⁵⁷ Ministerio de Justicia 2016, s. 240.

⁵⁸ S. Ferreri 2021, s. 3 f.

⁵⁹ Översättning enl. Bernitz 2018, s. 106.

hälften av 1900-talet som den blev kodifierad i tysk rätt.⁶⁰ Idag finns den att läsa i den tyska civillagen *BGB*:

§ 305c: Surprising and ambiguous clauses

(1) Provisions in standard business terms which in the circumstances, in particular with regard to the outward appearance of the contract, are so unusual that the other party to the contract with the user need not expect to encounter them, do not form part of the contract.

(2) In case of doubt, standard business terms are interpreted against the user.⁶¹

Även i den nuvarande lydelsen av den franska *Code Civil* är oklarhetsregeln till viss del endast tillämplig på icke-förhandlade avtal. I dess artikel 1190 står det:

In case of ambiguity, a bespoke contract is interpreted against the creditor and in favour of the debtor, and a standard-form contract is interpreted against the person who put it forward.⁶²

Den franska civillagens nuvarande formulering av oklarhetsregeln är betydligt klarare än den tidigare. Att lagen säger att avtalet ska tolkas mot borgenären innebär enligt rådande praxis att denne åläggs en bevisbörda. Avtalet kommer med andra ord att tolkas till borgenärens nackdel om denne inte kan visa att han uttryckt sig på ett tillräckligt tydligt sätt.⁶³ Canaris och Grigoleit ifrågasätter dock att avtalstolkningen görs utifrån en sådan social aspekt. De anser att det leder till felaktiga resultat om man kategoriskt utgår från att borgenären formulerat villkoren och att denne har ett styrkeövertag i förhållande till sin motpart.⁶⁴ Även Kötz anser att regeln inte alltid återspeglar det verkliga styrkeförhållandet.⁶⁵

I engelsk rättsordning tillämpas oklarhetsregeln, liksom i Spanien, på alla typer av avtal. Dock har regeln historiskt sett använts främst vid tolkningen av klausuler som är särskilt betungande för ena parten, exempelvis villkor om ansvarsfriskrivning och

---

⁶⁰ S. Vogenauer 2018, s. 773. Ett exempel på att tyska domstolar har tillämpat oklarhetsregeln tidigare: BGH, 19 mars 1957, BGHZ 24, 39 *Gold Coast cocoa* rörde en tvist mellan en köpare och en säljare. Frågan handlade om hur oklara leveransvillkor i ett avtal skulle tolkas. Domstolen tolkade avtalet i enlighet med köparnas uppfattning, eftersom säljaren tillhandahöll avtalet och var den som lättast kunde förhindra oklarheten, se vidare H. Beale m.fl. 2019, s. 760 f.

⁶¹ Översättning enl. Federal Ministry of Justice and Consumer Protection 2013-10-01.

⁶² Översättning enl. J. Cartwright, B. Fauvarque-Cosson & S. Whittaker 2016-02-10, s. 18. Oklarhetsregeln återfinns även i art. 1602 där det står att en oklarhet ska tolkas till säljarens nackdel.

⁶³ S. Ferreri 2021, s. 3.

⁶⁴ C.-W. Canaris & H.C. Grigoleit 2011, s. 609 f.

⁶⁵ H. Kötz 2017, s. 99.

ansvarsbegränsning.⁶⁶ Utvecklingen verkar dessutom gå mot att oklarhetsregeln i allt mindre utsträckning tillämpas i rent kommersiella förhållanden.⁶⁷

Det som bland annat England, Tyskland och Frankrike har gemensamt är att de använder oklarhetsregeln som en sista utväg för att fastställa avtalsinnehållet. Oklarheten måste alltså bestå även efter att en tolkning har försökt göras. Det är dock, enligt Vogenauer, oklart vilket krav som ställs på den avtalstolkning som måste föregå det att oklarhetsregeln kan tillämpas.⁶⁸

Det vi hittills kan konstatera är att oklarhetsregeln har varierande tillämpningsområden inom olika länders lagstiftning. Eftersom det inte finns någon gemensam civillag som harmoniserar avtalstolkningen kan omfånget av vilka avtal som omfattas av en tolkning enligt oklarhetsregeln variera beroende på vilket lagval avtalsparterna har gjort.⁶⁹

3.3.2 Internationella principalsamlingar

Även i de internationella principalsamlingarna skiljer sig tillämpningen av oklarhetsregeln åt. Den mest extensiva tolkningen av oklarhetsregeln återfinns i DCFR.⁷⁰ I DCFR II.–8:103, under rubriken ”Interpretation against supplier of term or dominant party”, står det:

- (1) Where there is doubt about the meaning of a term not individually negotiated, an interpretation of the term against the party who supplied it is to be preferred.
- (2) Where there is doubt about the meaning of any other term, and that term has been established under the dominant influence of one party, an interpretation of the term against that party is to be preferred.

Enligt DCFR är oklarhetsregeln tillämpbar på icke-förhandlade villkor (p. 1), men även villkor som förvisso är förhandlade, men formulerade med ett kraftfullt inflytande från den ena parten (p. 2).⁷¹

I kommentaren till DCFR står det angående formuleringen ”*the party who supplied*” i p. 1 att den medger en tolkning till nackdel för både den ursprungliga författaren av den otydliga texten, och på en eventuell senare användare av texten (tredjemansanvändare). Att ”*not individually negotiated*” används utvidgar principen till att inte bara kunna användas på

---

⁶⁶ S. Vogenauer 2007, s. 148. Se även H. Beale m.fl. 2019, s. 759 ff., H. Kötz 2017, s. 100, Bernitz 2018, s. 106 och S. Vogenauer 2018, s. 773.

⁶⁷ G. McMeel & H.C. Grigoleit 2013, s.360.

⁶⁸ S. Vogenauer 2007, s. 149.

⁶⁹ H. Beale m.fl. 2019, s. 756.

⁷⁰ DCFR: Draft Common Frame of Reference. DCFR är tänkt att användas som en EU-gemensam referensram för att på så sätt harmonisera innebörden av begrepp och rättsregler inom EU, se U. Bernitz 2018, s. 50.

⁷¹ S. Vogenauer 2018, s. 773.

standardavtal utan även på individuellt framförhandlade avtal där villkoret inte har varit förhandlingsbart. Dessutom noteras det att formuleringen är ”*to be preferred*”, vilket innebär att tolkningen inte *måste* göras mot den som formulerat villkoret. Möjlighet finns alltså att landa i en tolkning som gynnar den som formulerat villkoret, om omständigheterna medger det.⁷²

Canaris och Grigoleit ifrågasätter artikelns andra punkt. De menar att ett avtalsvillkor som blivit individuellt förhandlat per definition inte kan sägas ha förts fram eller författats av bara ena avtalsparten. Detta, menar de, gör det opassande att i dessa fall ge en av avtalsparterna ansvarsbördan om villkoret är oklart. Dessutom framhåller de att det inte är ovanligt att det vid avtalsförhandlingar ingår ett givande och tagande av villkor. Det innebär att om ena parten får igenom ett villkor, begär den andra parten ofta något i gengäld. Att ett villkor är framfört under kraftfullt inflytande anser de vara ett rekvisit som både är vagt och paradoxalt:

For it is the most elementary principle of private law that individual negotiation renders mere ‘dominance’ of one party irrelevant if there is neither a dysfunction in the bargaining process nor in the market.⁷³

I PECL återfinns en desto mer restriktiv tillämpning av oklarhetsregeln.⁷⁴ I dess artikel 5:103 står det under rubriken ”Contra Proferentem Rule”:

Where there is doubt about the meaning of a contract term not individually negotiated, an interpretation of the term against the party who supplied it is to be preferred.

Enligt PECL är oklarhetsregeln endast tillämpbar på icke-förhandlade avtalsvillkor, vilket omfattar både ena partens allmänna köpevillkor och icke-förhandlingsbara villkor framtagna för det specifika avtalet. Liksom enligt DCFR syftar ”*supplied*” även på en tredjemansanvändare av avtalsvillkoret, och ”*preferred*” på att en tolkning mot den som fört fram villkoret endast behöver föredras.⁷⁵

I kommentaren till PECL använder sig författarna av en illustration för att beskriva en situation där oklarhetsregeln används: Ett försäkringsbolag som friskriver sig från att ersätta skador orsakade av ”*floods*” kan inte framgångsrikt hävda att friskrivningen omfattar

---

⁷² C. von Bar & E. Clive 2009, s. 565.

⁷³ C.-W. Canaris & H.C. Grigoleit 2011, s. 609. Denna åsikt delas av Lundberg, se K. Lundberg 2019a, s. 434.

⁷⁴ PECL: Principles of European Contract Law. Principalsamlingen utarbetades av den danske professorn O. Lando (Landokommissionen), se U. Bernitz 2018, s. 49 f.

⁷⁵ O. Lando & H. Beale 2000, s. 294; S. Ferreri 2021, s. 7; H. Kötz 2017, s. 100; J. Munukka 2016, s. 89.

skyldigheten att ersätta skador från vatten som läcker från ett vattenrör. Detta beror på att den senare händelsen inte tillräckligt tydligt framkommer i avtalsvillkoret.⁷⁶

Oklarhetsregeln återfinns även i UNIDROIT Principles.⁷⁷ Principssamlingen är utarbetad av experter på förmögenhetsrätt från hela världen och är tillämplig på alla kommersiella avtal och klausuler. De kan sägas ge uttryck för *lex mercatoria*, alltså internationellt erkända handelsbruk.⁷⁸ Så som oklarhetsregeln är utformad i principssamlingen har det sagts att den påminner om det engelska sättet att se på avtalsskrivning, det vill säga att man förutsätter att avtalet är förhandlat och ett uttryck för båda parternas vilja. Oklarhetsregeln blir alltså genom det tillämplig på individuellt förhandlade avtal.⁷⁹ I artikel 4.6, under rubriken ”Contra proferentem rule”, står det:

If contract terms supplied by one party are unclear, an interpretation against that party is preferred.

Enligt kommentaren till UNIDROIT Principles omfattar ”*supplied*” även här ett avtalsvillkor som parten har författat själv eller som denne är tredjemansanvändare till. Angående uttrycket ”*preferred*” sägs det att det föreligger en presumtion för att tolkningen ska göras till nackdel för författaren.⁸⁰

3.3.3 Svensk rätt

Även om principssamlingarna inte är bindande lag utgör de, enligt Ramberg och Ramberg, rättskällor i svensk rätt ”i och med att HD kontinuerligt hänvisar till dem”.⁸¹ I övrigt är det endast vid icke-förhandlade konsumentavtal som oklarhetsregeln finns kodifierad som en lagstadgad tolkningsprincip i svensk rätt.⁸² Oklarhetsregeln har däremot beskrivits av lagstiftaren i lagförarbeten. Exempelvis kan vi i ett förarbete från 1970-talet läsa att oklarhetsregeln innebär att ”en oklarhet av ett villkor, särskilt om den beror på en otillfredsställande formulering, går ut över den som har formulerat villkoret”.⁸³

---

⁷⁶ O. Lando & H. Beale 2000, s. 294.

⁷⁷ UNIDROIT Principles: The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (UPICC). UNIDROIT är en oberoende organisation som alla EU-medlemsländer är anslutna till, jfr UNIDROIT u.å. med Europeiska unionen u.å. Ett av syftena med principssamlingen var att fylla ut CISG i de delar som den är oreglerad, se J. Munukka 2016, s. 88 och H. Kötz 2017, s. 100.

⁷⁸ J. Munukka 2016, s. 88; U. Bernitz 2018, s. 37 f., 50 f.; H. Kötz 2017, s. 100.

⁷⁹ S. Vogenauer 2018, s. 773; S. Vogenauer 2012, s. 977.

⁸⁰ UNIDROIT 2016, s. 146.

⁸¹ J. Ramberg & C. Ramberg 2019, s. 28. Exempelvis blickar HD i NJA 2010 s. 629 p. 11 ut internationellt för att se hur vanligt eller ovanligt det är att en vitesklausul avser vara en uttömmande reglering. I sin undersökning hänvisar HD bl.a. till art. III.–3:712 DCFR.

⁸² Det finns dock invändningar mot att ens denna regel är ett uttryck för oklarhetsregeln, se vidare under 5.2.2.

⁸³ Prop. 1975/76:81, s. 30.

Lehrberg menar att två varianter av oklarhetsregeln kan urskiljas inom svensk rätt: dels varianten att tolkningen görs till nackdel för den part som författat ett oklart avtal eller avtalsvillkor, även om oklarheten hänför sig till en situation som parterna inte kunnat förutse, dels varianten att tolkningen görs till nackdel för den som bäst kunde förutse den situation där formuleringen av avtalsvillkoret kunde leda till en oklarhet, även om denne inte författat avtalsvillkoret. Den första varianten tillämpas dock, enligt Lehrberg, med försiktighet och främst vid standardavtal.⁸⁴

Även Arvidsson har definierat tillämpningsområdet för oklarhetsregeln utifrån vad det är för typ av oklarhet som avtalstolkaren har stött på:

För att avtalet ska vara oklart i den mening som åsyftas av oklarhetsregeln är det [...] varken ett nödvändigt eller tillräckligt villkor att lydelsen är oklar. Exempelvis kan principer om systematisk tolkning eller syftesorienterad tolkning medföra att avtalsinnehållet framstår som oklart trots en klar lydelse eller att avtalsinnehållet framstår som klart trots en oklar lydelse.⁸⁵

Enligt Adlercreutz och Gorton kan oklarhetsregeln aktualiseras då ett ord är mångtydigt, då avtalstexten är ägnad ”att leda den mindre uppmärksamme läsaren på villospår” alternativt undkomma dennes uppmärksamhet, eller då avtalstexten i och för sig varit klar, men inte tillräckligt vägledande vid missförståndssituationer.⁸⁶ Bernitz skriver att ”oklarheten kan ha formen av medveten eller omedveten otydlighet eller svårbegriplighet, inbegripet ’luddigt’ (råddigt) skrivsätt”.⁸⁷

Ramberg är generellt sett kritisk till oklarhetsregeln:

Idén om att en part som tillhandahållit eller formulerat en avtalstext inte är skyddsvärd vilar antagligen på lojalitetsprincipen och möjligen på principen om rättsmissbruk [...]. Tanken är alltså att en part med någon form av ont uppsåt formulerat avtalsvillkoret vagt i syfte att lura sin motpart. [...] Om det skulle föreligga medvetet och ensidigt lurigt beteende aktualiseras ondrosregeln [...] och betydelsen av parternas beteende i samband med avtalets ingående.⁸⁸

---

⁸⁴ B. Lehrberg 2020, s. 254 f. Den första varianten identifieras även av exempelvis Bernitz, se U. Bernitz 2018, s. 105. Både Lehrberg och Bernitz identifierar detta led med det latinska uttrycket *in dubio contra stipulatorem* eller *proferentem*.

⁸⁵ N. Arvidsson 2020, s. 20.

⁸⁶ A. Adlercreutz & L. Gorton 2010, s. 111. De använder rättsfallet *Ordersedeln* (se 5.2.1) som exempel på en situation då avtalstexten varit klar men inte tillräckligt vägledande.

⁸⁷ U. Bernitz 2018, s. 105.

⁸⁸ C. Ramberg 2021-09-29. Lojalitetsprincipen: ”En plikt att iaktta, eller tillvarata, motpartens intressen”, se J. Munukka 2010, s. 837. Ondrosregeln: Återfinns i svensk rätt i t.ex. 6 § och 32 § AvtL. Lundberg beskriver kopplingen mellan 32 § AvtL och oklarhetsregeln: ”Enligt [32 § AvtL] blir man ju bunden gentemot godtroende motpart även om man uttryckt sig helt felaktigt – det är ju då logiskt att man blir bunden även vid ett mindre grovt misstag, som består i att man uttryckt sig oklart”, se K. Lundberg 2019b, s. 169. Se även K. Lundberg 2019a, s. 400 f.

Det är inte bara Ramberg som kopplar ihop oklarhetsregeln med närliggande regler och principer. Också andra rättsvetare gör det. Exempelvis har det sagts att oklarhetsregeln är utformad som en culparegel som ålägger ena parten en klagörandebörda.⁸⁹ En annan princip som oklarhetsregeln kopplas ihop med är restriktiv tolkning av friskrivningsklausuler och ansvarsbegränsningar.⁹⁰

Ramberg invänder dock mot att ansvarsbegränsande klausuler ska tolkas mot dess författare. Hon menar att det är missvisande: ”Avtalsvillkor som innebär att en parts ansvar begränsas i förhållande till vad som gäller enligt dispositiv rätt tolkas ofta mot den part som gynnas i förhållande till vad som gäller enligt dispositiv rätt *oavsett vem* av parterna som formulerat villkoret.”⁹¹

Hon säger vidare att ”i samband med oklarhetsregeln är ytterligare en princip relevant, nämligen vigilansprincipen [...]. Av den följer att [en part som ansluter sig till ett avtal] måste läsa avtalstexten noga och påtala om den är otydlig. Det vore illojalt av en [avtalspart] som varit vigilant och läst avtalstexten att inte uppmärksamma [sin motpart] på risken för oklarheter och ofullständigheter. Analysen av ratio legis för (ändamålen bakom) oklarhetsregeln utvisar alltså sammantaget att den är svagt underbyggd”.⁹²

---

⁸⁹ Adlercreutz & Gorton använder bl.a. rättsfallet *Olycksfall?* (se 5.2.2) som exempel på detta, se A. Adlercreutz & L. Gorton 2010, s. 112 f. Se även t.ex. K. Lundberg 2019a, s. 364.

⁹⁰ Se t.ex. B. Lehrberg 2020, s. 266 f., M. Radetzki 2020, s. 125 f., T. Lundmark 1996, s. 103–108 och A. Adlercreutz & L. Gorton 2010, s. 116.

⁹¹ C. Ramberg 2021-08-09.

⁹² C. Ramberg 2021-09-29. Se även A. Norlén & C. Ramberg 2021, s. 376 ff.

4 Oklarhetsregeln vid tolkningen av kommersiella avtal

Även om oklarhetsregeln har något varierande innebörd inom olika rättsordningar och principalsamlingar, är den gemensamma nämnaren för oklarhetsregelns tillämplighet att avtalet eller avtalsvillkoret är oklart. Frågan är dock hur oklart avtalsvillkoret måste vara för att oklarhetsregeln ska kunna användas.

4.1 Internationell rätt

Avtalstolkningen är inte internationellt harmoniserad. Däremot är nästan alla EU-medlemsländer anslutna till CISG som är en bindande köplag utarbetad av FN-organet UNCITRAL.⁹³ CISG:s tillämpningsområde är dock begränsat. Den tillämpas bara vid internationella köp mellan näringsidkare och då köpet avser varor.⁹⁴

Det andra kapitlet i CISG innehåller allmänna bestämmelser om avtalstolkning. I dess artikel 8 står det:

- 1) Vid tillämpningen av denna konvention skall en parts uttalanden och övriga uppträdande tolkas i enlighet med hans avsikt, om den andra parten visste eller inte kunde ha varit omedveten om vilken avsikten var.
- 2) Om föregående stycke inte är tillämpligt, skall en parts uttalanden och övriga uppträdande tolkas i enlighet med den uppfattning som en förnuftig person i den andra partens ställning skulle ha fått under samma omständigheter.
- 3) Vid fastställande av en parts avsikt eller hur en förnuftig person skulle ha uppfattat den, skall vederbörlig hänsyn tas till alla omständigheter av betydelse, såsom avtalsförhandlingarna, praxis som har utbildats mellan parterna, handelsbruk och annan sedvänja samt parternas senare uppträdande.

Enligt CISG ska alltså ett avtal eller avtalsvillkor tolkas med hjälp av ”alla omständigheter av betydelse”, oavsett om det går att hitta en faktisk partsvilja eller inte.⁹⁵ CISG säger ingenting om oklarhetsregeln, men i dess artikel 7 står det:

---

⁹³ UNCITRAL: United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods. Det är endast Irland och Malta som inte anslutit sig till CISG, jfr UNCITRAL u.å. med Europeiska unionen u.å.

⁹⁴ Lag om internationella köp (1987:822), bilagan, art. 1.

⁹⁵ Jfr U.S. Court of Appeals, 11th Circuit, 1998-06-29, *MCC-Marble Ceramic Center Inc. v. Ceramica Nuova D'Agostino S.p.A.*

1) Vid tolkningen av denna konvention skall hänsyn tas till dess internationella karaktär samt till behovet av att främja en enhetlig tillämpning av konventionen och ett iakttagande av god sed i internationell handel.

2) Frågor som regleras i denna konvention, men som inte uttryckligen har lösts i den, skall lösas i enlighet med de allmänna principer som konventionen är grundad på eller, om sådana principer saknas, enligt den lag som är tillämplig enligt internationellt privaträttsliga regler.

Även om hanteringen av oklarheter inte är direkt löst i konventionen, verkar det ändå höra till de frågor som konventionen reglerar. Detta leder till att oklarheter – i enlighet med andra punkten – ska lösas enligt allmänna avtalsrättsliga principer.⁹⁶ När CISG införlivades i svensk rätt skrevs det i förarbetena att ”syftet med [artikel 7:s regel] om autonom tolkning är att förhindra att t.ex. en domstol, som inte genast får svaret på en fråga i konventionen, utan vidare faller tillbaka på lagen i det egna landet”.⁹⁷

4.2 Internationella principsamlingar

Vad gäller avtalstolkningen i de olika principsamlingarna PECL, DCFR och UNIDROIT Principles är tolkningsordningen i stora drag densamma: Utgångspunkten är att man fastställer avtalsinnehållet utifrån en subjektiv tolkning. Först efter att detta misslyckats kan avtalsinnehållet fastställas utifrån en objektiv tolkning, som görs utifrån ett tredjemansperspektiv.⁹⁸ Dessutom har principsamlingarna fler tolkningsprinciper än oklarhetsregeln gemensamt, exempelvis att avtalsvillkor ska tolkas i ljuset av avtalet som helhet.⁹⁹

Inom ramen för den subjektiva tolkningen kan avtalsinnehållet exempelvis fastställas utifrån den ena partens uppfattning, förutsatt att denna var synlig för motparten.¹⁰⁰ Avtalsinnehåll som fastställs utifrån den subjektiva tolkningen kan vidare avvika från den bokstavliga avtalstexten.¹⁰¹ Enligt kommentaren till UNIDROIT Principles förutsätter detta dock att denna förståelse av ordalydelsen var samstämmig mellan parterna när avtalet ingicks. Kommentaren tillägger att det i praktiken lär vara ovanligt att parter i kommersiella avtal använder ett ord på

---

⁹⁶ I. Buga 2009, s. 118; UNCITRAL 2016, s. 42 ff. T.ex. kan UNIDROIT Principles sägas ge uttryck för allmänna avtalsrättsliga principer (*lex mercatoria*), se vidare under 3.3.2.

⁹⁷ Prop. 1986/87:128, s. 101.

⁹⁸ DCFR II.–8:101 (1) & (3); PECL 5:101 (1) & (3); UNIDROIT Principles 4.1.

⁹⁹ DCFR II.–8:105; PECL 5:105; UNIDROIT Principles 4.4; S. Vogenauer 2012, s. 977.

¹⁰⁰ DCFR II.–8:101 (2); C. von Bar & E. Clive 2009, s. 555; UNIDROIT Principles 4.2 (1); UNIDROIT 2016, s. 138 f.; PECL 5:101 (2).

¹⁰¹ DCFR II.–8:101:1 (1); C. von Bar & E. Clive 2009, s. 555. Även i PECL har en samstämmig partsvilja företräde framför en objektiv tolkning av t.ex. ordalydelsen, jfr C.-W. Canaris & H.C. Grigoleit 2011, s. 598.

ett sätt som avviker från den normala användningen av ordalydelsen. Dessutom sägs det att det är svårt att påvisa att en uppfattning som avviker från ordalydelsen var samstämmig mellan parterna.¹⁰² Samuelsson skriver angående den subjektiva tolkningen som en kommentar till DCFR att ”allmänspråkliga normer har ingen giltighet när de individuella omständigheterna pekar i en annan riktning”. Att den subjektiva tolkningen formuleras på detta sätt, menar Samuelsson, indikerar att inte heller den objektiva avtalstolkningen kan läsas ”lösryckt från parternas individuella förhållanden”.¹⁰³

Om det inte går att fastställa avtalsinnehållet utifrån ett subjektivt perspektiv, ska tolkningen göras utifrån en objektiv metod som utgår från hur en förnuftig människa hade förstått avtalet.¹⁰⁴ Enligt PECL och UNIDROIT Principles ska den fiktiva förnuftiga människan ha samma förutsättningar som de verkliga avtalsparterna.¹⁰⁵ De omständigheter som kan tas i beaktande är enligt kommentaren till UNIDROIT Principles exempelvis parternas respektive språkkänedom, tekniska kunnande och affärsmässiga erfarenhet. Vad gäller tolkningen av standardvillkor säger kommentaren att det är lämpligare att tolka dessa utifrån ”*the reasonable expectations of their average users*”, och inte utifrån den faktiska förståelsen hos en av parterna eller en förnuftig människa med samma omständigheter som en av parterna.¹⁰⁶

Canaris och Grigoleit använder PECL som utgångspunkt när de redogör för ordalydelsens betydelse vid den objektiva avtalstolkningen. De menar att ordalydelsen är av ”*significant weight*” och att man därför inte kan bortse från den till förmån för en annan, i och för sig, rimlig objektiv tolkning av avtalsinnehållet. För att belysa detta utgår de ifrån kommentaren till artikel 5:101 (3) PECL, där ett exempel illustreras:

A clause in an insurance contract provides that the policy covers the theft of jewellery only in cases of ‘clandestine entry’ into the place where the jewellery was. An individual, A, pretends to be a telephone repairman and presents himself at Madam B’s home to repair her telephone. A distracts B under some pretext and takes the opportunity to steal her jewellery. The insurance company refuses to pay arguing that there has been no ‘clandestine entry’.¹⁰⁷

Canaris och Grigoleit utgår från att den bokstavliga innebörden av *clandestine entry* betyder att någon tar sig in i huset utan B:s kännedom. Utifrån ordalydelsen är det långsökt att påstå

---

¹⁰² UNIDROIT 2016, s. 137.

¹⁰³ J. Samuelsson 2012, s. 1002. För ytterligare läsning om subjektiv tolkning internationellt, se N. Kornet 2006, s. 235–238.

¹⁰⁴ DCFR II.–8:101 (3); C. von Bar & E. Clive 2009, s. 556.

¹⁰⁵ PECL 5:101 (3); UNIDROIT Principles 4.1 (2).

¹⁰⁶ UNIDROIT 2016, s. 138.

¹⁰⁷ C.-W. Canaris & H.C. Grigoleit 2011, s. 597.

att *clandestine entry* omfattar situationer då B släpper in någon i huset frivilligt (även om detta skett genom bedrägeri). Det avgörande för att förstå omfattningen av *clandestine entry*, menar de, är att utgå från kontrollaspekten: Trots B:s vetskap om att A hade blivit insläppt i hennes hem vidtog hon inte någon åtgärd för att skydda sina juveler. Utifrån syftet med avtalsvillkoret och parternas intressen är deras slutsats att B:s berättigade intresse att skyddas mot en inbrottstjuv är mycket högre än att skyddas mot en bedragare. Eftersom händelsen ligger mycket närmare en situation som faller utanför försäkringens omfattning än inom den rena ordalydelsen av avtalsvillkoret omfattas den inte av försäkringen.¹⁰⁸

Utifrån resonemanget ovan tillägger Canaris och Grigoleit att en användning av oklarhetsregeln inte hade kunnat användas till B:s förmån i detta fall. Även om avtalsvillkoret visserligen var författat av försäkringsbolaget rådde det inte någon oklarhet om innebörden av avtalsvillkoret efter att ordalydelsen, syftet med avtalet och parternas intressen hade granskats.¹⁰⁹

När Samuelsson redogör för tolkningsprinciperna i DCFR understryker han att ingen av dessa styr avtalsstolkningen, alltså inte är några rättsregler som får tillämpas mekaniskt.¹¹⁰ Vad gäller oklarhetsregelns tillämplighet ställs det krav på att avtalsvillkoret ska vara otydligt (*doubt about the meaning*) för att regeln ska kunna användas. Detta gäller både förhandlade och icke-förhandlade avtal.¹¹¹ I kommentaren till DCFR sägs det att man i de flesta fall kan lösa oklarheten och komma fram till ett avtalsinnehåll genom de generella tolkningsreglerna, vilket gör att oklarhetsregeln tillämpas i en förhållandevis begränsad omfattning.¹¹² Samuelsson menar i linje med detta att de generella tolkningsprinciperna bestämmer gränsen för den relevanta oklarheten:

Undantagsvis är tolkningsunderlaget så magert att [oklarhetsregeln] ensamt kan få avgöra tolkningsfrågan. Ett typfall – resterande oklarhet vid tolkning av tekniskt komplicerade villkor som ensidigt utformats av den starkare parten – föreligger ofta vid försäkringsavtalsstolkning. Det kan då vara rättvist – givet avtalsrättens egna, interna, kriterier på rättvisa [...] – att läsa avtalet till den svagare partens fördel; för det är, när regeln används riktigt, fortfarande fråga om en läsning.¹¹³

---

¹⁰⁸ C.-W. Canaris & H.C. Grigoleit 2011, s. 597. För vidare läsning om objektiv tolkning internationellt, se t.ex. N. Kornet 2006, s. 238–246.

¹⁰⁹ C.-W. Canaris & H.C. Grigoleit 2011, s. 597 f.

¹¹⁰ J. Samuelsson 2012, s. 1009.

¹¹¹ DCFR II.–8:103 (1) & (2).

¹¹² C. von Bar & E. Clive 2009, s. 565.

¹¹³ J. Samuelsson 2012, s. 1010.

Enligt oklarhetsregelns utformning i UNIDROIT Principles kan den förvisso användas vid förhandlade avtal, men den är tillämplig endast på avtalsvillkor som förts fram av ena parten. Möjligheterna till att använda oklarhetsregeln sägs enligt kommentaren stå i förhållande till omständigheterna i det enskilda fallet. Ju mindre inflytande ena parten har haft över ett avtalsvillkor vid avtalsförhandlingen, desto större anledning finns det att tolka avtalsvillkoret till den andra partens nackdel.¹¹⁴

Kötz menar att det finns en skillnad mellan andra tolkningsprinciper och oklarhetsregeln. Andra tolkningsprinciper hjälper till att fastställa en förnuftig människas tolkning av avtalet, medan oklarhetsregeln gynnar den tolkning som överensstämmer med de skyddsintressen som finns. Oklarhetsregeln kan, enligt hans uppfattning, dock endast användas då det är uppenbart att en klausul formulerats med inflytande från endast den ena parten, exempelvis då ena partens allmänna villkor har införlivats i avtalet.¹¹⁵

4.3 Svensk rätt

För svenskt vidkommande finns det, förutom CISG, inte några generella lagregler för hur avtalsinnehållet i kommersiella avtal ska fastställas. Dessutom verkar det i doktrinen råda oenighet om hur fastställandet av avtalsinnehåll går till i praktiken. Detta uppmärksammas av Ramberg och Ramberg:

Alla som har analyserat hur det går till att fastställa avtals innehåll är mer eller mindre överens om att det är omöjligt att förklara med en logisk eller hierarkisk metod och samtidigt ge en rättvisande bild av hur det går till i verkligheten.¹¹⁶

Frånvaron av lagregler och oenigheten i doktrinen leder till att det är ovisst vilken roll oklarhetsregeln och andra allmänna avtalsrättsliga principer spelar vid avtalstolkningen: Det finns ingen lag som säger när – eller om – de ska användas.

Däremot fördes det en diskussion i förarbetena vid införandet av 36 § AvtL om oklarhetsregelns roll i förhållande till användandet av en jämningsregel. Utredarna argumenterade för att en jämningsregel, som 36 § AvtL sedan blev, är mer fördelaktig att använda sig av vid avtalstvister än exempelvis oklarhetsregeln, eftersom det bland annat

---

¹¹⁴ UNIDROIT 2016, s. 146 f.

¹¹⁵ H. Kötz 2017, s. 99 f.

¹¹⁶ J. Ramberg & C. Ramberg 2019, s. 178.

”[torde] vara lättare för en domstol att besluta om en lämplig rättsföljd med stöd av jämningsmöjligheten än genom tillämpning av regler om tolkning eller ogiltighet”.¹¹⁷

Mot bakgrund av detta kan frågan ställas om lagstiftarens tanke var att helt överge oklarhetsregeln. Svaret är nej, för i förarbetena står det uttryckligen:

Införandet av en ny allmän generalklausul [...] föranleder [inte] att domstolarna bör överge vedertagna principer för tolkning av avtal. Sålunda bör t.ex. den s.k. oklarhetsregeln [...] kunna komma till användning även i fortsättningen.¹¹⁸

4.3.1 Icke-förhandlade avtal (standardavtal)

Enligt Adlercreutz och Gorton har oklarhetsregeln ”sitt viktigaste användningsområde vid standardiserade avtalsvillkor på tryckta formulär, som tillhandahålls av ena parten och på ett eller annat sätt görs till del av avtalet”.¹¹⁹ Följande rättsfall rör dessa typer av avtal och omnämns ofta i diskussionen om oklarhetsregeln.¹²⁰

*NJA 1963 s. 683 Otillräknelighet*¹²¹

Omständigheter: En lantbrukare tecknade en brandförsäkring hos ett försäkringsbolag. En tid senare satte lantbrukaren uppsåtligen, men i ett otillräkneligt tillstånd, eld på sin egendom.

Enligt försäkringsavtalet ersätts inte skada som försäkringstagaren själv vållar. Den bakomliggande rätten innehöll en liknande bestämmelse, men med undantaget att skada som försäkringstagaren vållar i ett otillräkneligt tillstånd ersätts. Frågan i målet var om lantbrukaren kunde åberopa en undantagsbestämmelse i den bakomliggande lagstiftningen, trots att denna inte uttryckligen inkorporerats i försäkringsavtalet.

I HD:s domskäl står det att det funnits beaktansvärda skäl för båda parternas tolkning av avtalet. Enligt domskälen var det avgörande att den ena parten, försäkringsbolaget, ensidigt upprättat avtalsvillkoren och dessutom haft särskild anledning att uppmärksamma den bakomliggande rätten på området. Därför var det närmare för försäkringsbolaget att bära risken för otydligheten.¹²²

¹¹⁷ Prop. 1975/76:81, s. 31. Inspiration hämtades bl.a. från Västtyskland, se SOU 1974:83, s. 115.

¹¹⁸ Prop. 1975/76:81, s. 116. Med en hänvisning till NJA 1978 s. 666 och NJA 1997 s. 524 säger Munukka att ”oklara villkor talar i svensk rätt för att oskälighet föreligger”, se J. Munukka 2017, s. 398. Dock framhåller Bernitz att det i konsumentrelationer ”inte är tillåtet att jämka ett oskäligt villkor så att det blir skäligt eller att ersätta villkoret med ett annat villkor som bedöms vara skäligt. Det oskäligen [...] ska lämnas utan avseende och är ogiltigt”, se U. Bernitz 2019, s. 695.

¹¹⁹ A. Adlercreutz & L. Gorton 2010, s. 111.

¹²⁰ Andra rättsfall som tillhör denna kategori, men inte tas upp är NJA 1951 s. 765, NJA 1977 s. 160, NJA 1987 s. 835, NJA 1989 s. 269, NJA 1990 s. 24, NJA 2001 s. 255, NJA 2009 s. 877, NJA 2013 s. 253, NJA 2014 s. 960, NJA 2015 s. 741 och NJA 2016 s. 237.

¹²¹ Namngivning i enlighet med K. Lundberg 2019a, s. 273.

¹²² NJA 1963 s. 683, s. 690.

Enligt Lundberg är detta rättsfall ett tydligt exempel på när oklarhetsregeln blir avgörande då sakskalet talar för både ena och andra tolkningen. Han framhåller att omständigheterna gjorde att man kunde tolka avtalsvillkoret utöver den ”rena ordalydelsen”.¹²³ Radetzki är inne på ett liknande spår. Han säger att rättsfallet ”med tydlighet [kan] sägas indikera att oklarhetsregeln utgör en faktor med viss betydelse” vid tolkningen, men poängterar samtidigt att utgången i målet lika väl kan motiveras med ”att den ifrågavarande bestämmelsen tolkats under starkt inflytande av den dispositiva regeln”.¹²⁴

Ramberg och Ramberg beskriver rättsfallet som att HD ”anser sig ha tillämpat” oklarhetsregeln, men att ”domstolsmotiveringar [...] anmärkningsvärt ofta [innehåller] skrivningar där domstolen påpekar vem som skrivit eller tillhandahållit avtalstexten, trots att detta är irrelevant i det aktuella målet”.¹²⁵

*NJA 1981 s. 1072 Inbetalningskort*¹²⁶

Omständigheter: Tvisten rörde två parter som ingått ett avtal om ett tidskriftabonnemang. Det avtal som låg till grund för rättsförhållandet var ett inbetalningskort som säljaren skickat ut till flera potentiella köpare – ett ”massavtal”. På inbetalningskortet stod bland annat ”Förnyelseavgift exkl. mervärdesskatt”. Köparen hävdade att denne fullgjort sin betalningsskyldighet genom att betala inbetalningskortets angivna belopp. Säljaren hävdade att denne även hade rätt att retroaktivt debitera köparen för momsen. Frågan i målet var vilken parts tolkning som skulle ges företräde.

I rättsfallets rubrik står det att oklarhetsprincipen har tillämpats. HD ansåg att det – med hänsyn till att det omtvistade avtalet är ett ”massavtal” där både anbudet och det antagande svaret är ensidigt utformat av säljaren och att säljarens förbehåll är ”något mycket säreget” – ankommer på säljaren att göra klausulen så tydlig att den inte rimligen kan missförstås. Detta gjorde att köparens tolkning av avtalet fick företräde.¹²⁷

Att rubriken till rättsfallet anger att oklarhetsprincipen har tillämpats har ifrågasatts inom doktrin. Medan Lehrberg använder detta rättsfall som exempel på en situation som ställer ett skärpt krav på tydlighet, frågar sig Hedwall om det ”egentligen inte är ett

---

¹²³ K. Lundberg 2019a, s. 274.

¹²⁴ M. Radetzki 2020, det första citatet på s. 67, det andra på s. 59. Svensson kommenterar rättsfallet med att ”en dispositiv regel enbart kan avtalas bort om friskrivningen uppfyller vissa krav på finhet”, se O. Svensson 2005, s. 474 ff. (citatet på s. 475).

¹²⁵ J. Ramberg & C. Ramberg 2019, s. 206.

¹²⁶ Namngivning i enlighet med K. Lundberg 2019a, s. 249.

¹²⁷ NJA 1981 s. 1072, s. 1075.

bevisbörderesonemang som ligger till grund för domen eftersom den som påstår att något har avtalats måste kunna bevisa det”.¹²⁸

Även Lundberg anser att rättsfallet snarare berör frågan om vilka krav som ställs för att något kan anses vara inkorporerat i avtalet än att oklarhetsregeln tillämpats. Han förklarar att skillnaden mellan att textens författare belastas för en oklarhet, som i detta fall, och användandet av ”den ’renodlade’ oklarhetsregeln” är att det i det sistnämnda fallet saknas sakargument för ena eller andra tolkningen. Lundberg exemplifierar detta genom att påstå att utgången, på grund av sakargument, troligtvis hade blivit desamma även om köparen utformat avtalet.¹²⁹

NJA 2001 s. 750 Självrisk

Omständigheter: Ett försäkringsbolag beviljade ett företag rättsskydd i enlighet med den försäkring som företaget träffat hos dem. I försäkringsvillkoren stod det: ”Vid varje tvist är självrisk 20 % av basbeloppet jämte 20 % av överskjutande kostnader.”

Försäkringsbolaget menade att ”överskjutande kostnader” skulle tolkas som skillnaden mellan det yrkade beloppet och grundsjälvrisk, alltså att självrisk är 100 % upp till kostnader om drygt 7 000 kr, och därefter 20 % upp till försäkringens takbelopp. Försäkringstagaren menade att ”överskjutande kostnader” i stället skulle tolkas som skillnaden mellan det yrkade beloppet och basbeloppet, alltså att självrisk är 100 % upp till kostnader om drygt 7 000 kr, därefter 0 % upp till basbeloppet, och därefter 20 % upp till försäkringens takbelopp. Frågan i målet var hur ”överskjutande kostnader” skulle tolkas.

HD konstaterar inledningsvis att avtalsvillkorets ordalydelse kan tolkas enligt vad båda parterna hävdar. Med stöd av ett verk av Hellner framhåller HD dock att man vid tolkningen av försäkringsvillkor även ska beakta ”klausulens syfte, försäkringens och kundkretsens art, traditioner i fråga om formulering, anslutning till lagens uttryckssätt, gängse praxis osv. Man får också pröva vad som sakligt sett är en förnuftig och rimlig reglering. Först om något resultat inte kan uppnås vid en sådan prövning har man anledning att falla tillbaka på andra, mera generella tolkningsprinciper, såsom den s.k. oklarhetsregeln”. HD gav försäkringsbolagets tolkning företräde, eftersom denna tolkning framstod som rimligare.¹³⁰

Ramberg och Ramberg menar att *Självrisk* visar att tolkningen av ett försäkringsavtal ska göras utifrån vad som är en förnuftig och rimlig reglering av parternas mellanhavanden.¹³¹

---

¹²⁸ B. Lehrberg 2020, s. 268 f.; M. Hedwall 2004, s. 76.

¹²⁹ K. Lundberg 2019a, s. 278 & 358 (citatet på s. 278).

¹³⁰ NJA 2001 s. 750, s. 754 f.

¹³¹ J. Ramberg & C. Ramberg 2019, s. 188.

Angående oklarhetsregeln säger de att det generellt inte finns ”behov av att ta hänsyn till vem av parterna som ’hållit i pennan’”, eftersom avtalsinnehållet fastställs av en ”ingående helhetsanalys”. Däremot reserverar de sig för att vid just försäkringsavtal ”kan oklarhetsregeln möjligen bli aktuell i ovanliga undantagsfall”.¹³²

Enligt Lundberg visar *Självriskan* att oklarhetsregeln har en sekundär status i förhållande till relevanta sakomständigheter och rimligheten i utfallet, medan Ingvarsson menar att rättsfallet inte anger ”hur de olika delarna av modellen förhåller sig till varandra”.¹³³ Radetzki har i en undersökning kommit fram till att HD:s uppräknade av tolkningsfaktorer i rättsfallet, inklusive oklarhetsregeln, har stöd i hur deras praxis ser ut.¹³⁴

Lindell-Frantz gör en granskning av det verk av Hellner som HD hänvisat till i sina domskäl. Efter att ha redogjort för vad Hellner skrivit konstaterar hon:

När man tar del av vad Hellner sagt inser man ganska snabbt att vi *inte* har att göra med en ”lathund” för hur ett försäkringsavtal bör tolkas. Det Hellner propagerar för är snarast en tolkning som bygger på en sammanvägning av en rad faktorer. Det är inte ens så att han kan sägas förespråka någon särskild ordningsföljd att arbeta efter.¹³⁵

Lindell-Frantz drar två slutsatser efter att hon jämfört Hellners verk med bland annat *Självriskan*: 1) att HD insinuerar att den tolkningsordning som de presenterat är speciell för försäkringsavtal, och 2) att ”oklarhetsregeln numera verkar vara mer eller mindre ’död’ [...] i försäkringssammanhang”. Att hon drar den andra slutsatsen beror på att ”både kändanden och svarandens syn på hur avtalet bör tolkas kan ha fog för sig. Oavsett detta väljer domstolen att inte ’straffa’ försäkringsbolaget, som varit den part som utformat avtalet, genom att tolka de aktuella villkoren till de försäkrades fördel. [...] Hade oklarhetsregeln använts istället hade utgången blivit den motsatta”.¹³⁶

I sin utvärdering av HD:s tolkningsmodell menar Lindell-Frantz att den förvisso är mindre stelbent än om oklarhetsregeln skulle tillämpats, men att detta sker på bekostnad av förutsebarheten: ”När det [...] är så att de faktorer som beaktas i tolkningen i hög grad kommer att utgöras av omständigheter som är svåra för den försäkrade att på förhand skaffa sig kunskap om är det ett förhållandevis högt pris vi talar om.”¹³⁷

---

¹³² J. Ramberg & C. Ramberg 2019, s. 205.

¹³³ K. Lundberg 2019a, s. 281 f.; T. Ingvarsson 2012, s. 433.

¹³⁴ M. Radetzki 2020, s. 71 ff.

¹³⁵ E. Lindell-Frantz 2019, s. 427.

¹³⁶ E. Lindell-Frantz 2019, s. 428 f.

¹³⁷ E. Lindell-Frantz 2019, s. 431.

NJA 2010 s. 629 Vitesklausul¹³⁸

Omständigheter: En entreprenör genomförde vissa våtrumsarbeten för en beställares räkning. Entreprenören anlät i sin tur en underentreprenör för vissa rörarbeten. Mellan beställaren och huvudentreprenören samt mellan huvudentreprenören och underentreprenören förelåg standardavtal. Underentreprenören kvitterade ut en huvudnyckel hos beställaren med ett avtalat vite på 15 000 kr.

Under arbetet försvann den utkvitterade nyckeln och beställarens kostnad för att byta ut samtliga lås uppgick till drygt 170 000 kr. Beställaren riktade sig till huvudentreprenören med krav på ersättning, vilket dennes försäkringsbolag betalade ut. Försäkringsbolaget riktade därefter en regresstalan mot underentreprenören. Frågan i målet är om det avtalade vitesbeloppet innebär en exklusiv reglering av ersättningsskyldigheten eller inte.

HD bedömer att försäkringsbolagets regressrätt är begränsad till vitesbeloppets storlek. De tar i sin bedömning hänsyn till att underentreprenören inte formulerat den tvistiga vitesklausulen samt att vitesbeloppets storlek har gett denne fog för att uppfatta vitesklausulen som en uttömmande reglering av sin ersättningsskyldighet.¹³⁹

Bernitz menar att trots att oklarhetsregeln inte åberopas så ”ligger [målets utgång] klart i linje med den”.¹⁴⁰ Även Lehrberg nämner rättsfallet i samband med sin genomgång av oklarhetsregeln.¹⁴¹ van der Sluijs framhåller att omständigheten att försäkringsbolaget – inte avtalets författare – hade anspråk mot underleverantören är avgörande för att oklarhetsregeln inte använts i detta fall: ”Om det i stället blivit en ersättningsfråga mellan [avtalets författare] och [entreprenören/underleverantören] hade frågan om tolkning till nackdel för författaren däremot aktualiserats.”¹⁴²

Lundberg å andra sidan menar att det var villkorets ordalydelse som var avgörande för domstolens tolkning. Han säger att deras tolkning bygger ”på att vitesklausulens lydelse jämförs med lydelsen av en annan, närliggande bestämmelse i avtalet”, och avgörs utifrån logik och rimlighet.¹⁴³

---

¹³⁸ Namngivning i enlighet med K. Lundberg 2019a, s. 309.

¹³⁹ NJA 2010 s. 629, p. 13.

¹⁴⁰ U. Bernitz 2018, s. 107.

¹⁴¹ B. Lehrberg 2020, s. 256.

¹⁴² J. van der Sluijs 2011, s. 163.

¹⁴³ K. Lundberg 2019a, s. 310.

NJA 2012 s. 3 Arbetsskada¹⁴⁴

Omständigheter: Ett företag hade hos ett försäkringsbolag tecknat en kombinerad företagsförsäkring som begränsas av villkoret ”försäkringen gäller inte för arbetsskada”. Tvist uppkom när det inte var försäkringstagarens egna anställda som hade skadats, utan anställda hos ett företag som köpt försäkringstagarens produkter. Frågan i målet var hur begreppet ”arbetsskada” skulle förstås.

HD konstaterar att försäkringsavtalet inte kunde tolkas utifrån dess ordalydelse, systematik eller branschpraxis. I stället tar de hänsyn till vilken tolkning som är mest rimlig, att försäkringsbolaget är den part som har tillhandahållit avtalet, att försäkringsbolaget kände till försäkringstagarens försäkringsbehov, att klausulen uppfattas olika på marknaden samt att andra försäkringsbolag vidtagit åtgärder för att förtydliga liknande klausuler. Därtill hade det varit möjligt för bolaget att formulera klausulen så att det tydligt framgick vad avtalet avsåg omfatta.¹⁴⁵ HD fastställer därför försäkringstagarens tolkning.

Lehrberg presenterar detta rättsfall i sin genomgång av oklarhetsregeln. Det är dock otydligt om han använder rättsfallet som ett särskilt tydligt exempel på oklarhetsregeln eller som ett fall som varit föremål för diskussion.¹⁴⁶ Mycket tyder dock på att rättsfallet har diskuterats. Medan Ingvarsson menar att det fortfarande är ovisst hur ett försäkringsavtal ska tolkas, förstår Ramberg och Ramberg det som att rättsfallet utgör exempel på när ändamålsskäl är avgörande för tolkningen.¹⁴⁷

Lundberg säger att man kan förstå HD:s uttalande som att det legat på försäkringsbolaget att formulera sig tydligt på olika sätt. Antingen som 1) en betydelselös randanmärkning, 2) att författarskapet är en del av den objektiva bedömningen (vilket i så fall avviker från det som sagts i *Självriskan*), eller 3) att oklarhetsregeln tillämpats. Eftersom de objektiva skälen är så pass övertygande drar Lundberg slutsatsen att HD:s uttalande varit en betydelselös randanmärkning.¹⁴⁸ Radetzki för ett liknande resonemang som Lundberg, och poängterar att rättsfallet ”på intet sätt [kan] neutralisera Högsta domstolens tydliga uttalande i [*Självriskan*] om att oklarhetsregeln utgör en subsidiär regel”.¹⁴⁹

---

¹⁴⁴ Namngivning i enlighet med K. Lundberg 2019a, s. 259.

¹⁴⁵ NJA 2012 s. 3, p. 7, 12 & 13.

¹⁴⁶ B. Lehrberg 2020, s. 256.

¹⁴⁷ T. Ingvarsson 2012, s. 433; J. Ramberg & C. Ramberg 2019, s. 188.

¹⁴⁸ K. Lundberg 2019a, s. 260.

¹⁴⁹ M. Radetzki 2020, s. 89 f.

*NJA 2012 s. 597 Rottens kraftverk*¹⁵⁰

Omständigheter: En beställare och en entreprenör ingick ett entreprenadkontrakt som tog utgångspunkt i standardavtalet AB 92. Enligt ett villkor i avtalet hade beställaren rätt till vite för varje påbörjad vecka arbetet blev försenat.

Arbetet försenades 13 veckor. Förseningen berodde dels på entreprenören, dels på en sidoentreprenör. Frågan i målet var om entreprenören var tvungen att erlægga det avtalade vitet även om det inte endast var de som bidragit till att arbetet blev försenat.

Varken avtalsvillkorets ordalydelse eller andra omständigheter kunde förklara hur villkoret skulle tolkas. HD utgår därför från hur den dispositiva rätten hade löst frågan om den varit oreglerad. De framhåller att en tolkning som gör avsteg från den aktuella dispositiva rätten är både överraskande, ”tämmligen långtgående och klart oförmånlig för beställaren” och att en sådan tolkning ”måste förutsätta ett tydligt stöd i bestämmelsens ordalydelse eller i andra tolkningsdata”.¹⁵¹

Lehrberg använder rättsfallet som exempel på hur en part måste agera för att inte belastas vid införandet av friskrivningsklausuler eller andra tyngande eller överraskande klausuler. Han säger: ”När en dispositiv lagregel finns krävs av den part som vill friskriva sig etc på villkor som avviker från lagen, att parten tillser att det klart framgår för medkontrahenten”.¹⁵²

NJA 2018 s. 834 Vitesundantaget i ansvarsförsäkringen

Omständigheter: Företag A anlidade företag B för utförande av en entreprenad. I deras avtal stod det att ”för varje påbörjad vecka varmed entreprenören överskrider kontraktstiden [...] skall han betala vite enligt kontraktshandlingarna” och att ”om vite avtalats är beställaren därutöver inte berättigad till skadestånd för förseningen”.

Företag B anlidade företag C för att ta fram konstruktionsritningar till entreprenaden. I avtalet mellan dem stod att företag C svarar ”för skada som denne orsakat beställaren genom bristande fackmässighet, åsidosättande av sedvanlig omsorg eller annan vårdslöshet vid genomförande av uppdraget”.

Kontraktshandlingarna som C levererade innehöll fel, vilket ledde till förseningar. Förseningarna gjorde företag B ersättningsskyldiga gentemot företag A. Företag B framställde då krav mot företag C för den ekonomiska skada de lidit.

---

¹⁵⁰ Namngivning i enlighet med K. Lundberg 2019a, s. 318.

¹⁵¹ NJA 2012 s. 297, p. 13 & 19.

¹⁵² B. Lehrberg 2020, s. 231 & 266 f. (citatet på s. 231).

Företag C anmälde skadan till sitt försäkringsbolag som dock vägrade att ersätta skadan. De hänvisade till försäkringsvillkoret ”försäkringen omfattar inte böter, vite eller straffskadestånd såvida det inte är fråga om sådan skadeståndsskyldighet som bortsett från benämningen böter, vite eller straffskadestånd omfattas av denna försäkring”. Frågan i målet var om försäkringsvillkoret begränsar företag C:s rätt till försäkringsersättning.

HD upprepar *Självriskan*:s tolkningsordning och tillägger att ”vilken eller vilka tolkningsfaktorer som ska vara utslagsgivande kan inte anges generellt, utan får avgöras utifrån en helhetsbedömning i det enskilda fallet”. HD nämner förvisso att det fanns möjlighet för försäkringsbolaget att uttrycka sig tydligare, men det avgörande för bedömningen verkar vara att försäkringsbolagets tolkning leder till att motparten inte har en försäkring som täcker dennes kontraktuella ansvar enligt ABK 09. Detta skulle i sin tur utgöra ett väsentligt avtalsbrott. HD anser därför att villkoret inte begränsar C:s rätt till ersättning.¹⁵³

HD:s avgörande kan förstås på flera olika sätt. Radetzki menar att HD:s uttalande om att det varit möjligt att formulera villkoret tydligare medger att oklarhetsregeln hade en viss relevans för avtalstolkningen.¹⁵⁴ Lundberg däremot poängterar att man inte ska förväxla domstolens uttalande med användandet av oklarhetsregeln, utan säger att domstolens slutsats utgått från vad som var det objektiva syftet med försäkringen.¹⁵⁵

Ingvarson och Utterström menar att domen antingen kan förstås som att avtalstolkningen ska resultera i en tolkning som är förnuftig och rimlig, eller som att det är de faktiska förhållandena i det enskilda fallet är avgörande för tolkningen.¹⁵⁶ Ramberg och Ramberg menar att rättsfallet visar att det måste ske en samlad helhetsbedömning för att avgöra avtalsinnehållet.¹⁵⁷

NJA 2021 s. 643 Ramavtalet

Omständigheter: En beställare genomförde enligt lagen om offentlig upphandling en upphandling av vissa tjänster. Upphandlingen vanns av en konsultfirma och ett ramavtal ingicks mellan parterna. Tvist uppkom om huruvida konsulten hade ensamrätt att leverera upphandlingens tjänster till beställaren. Frågan i målet var om ramavtalet gav konsulten en ensamrätt att leverera tjänsterna till beställaren.¹⁵⁸

---

¹⁵³ NJA 2018 s. 835, p. 11, 29 & 32.

¹⁵⁴ M. Radetzki 2020, s. 67 ff.

¹⁵⁵ K. Lundberg 2019a, s. 400.

¹⁵⁶ A. Ingvarson & M. Utterström 2020, s. 120.

¹⁵⁷ J. Ramberg & C. Ramberg 2019, s. 178 f.

¹⁵⁸ HD gav alltså konsulten en ensamrätt att leverera tjänster till beställaren. Det är dock intressant att notera att det är oklart vad HD egentligen menar med *ensamrätt*. I p. 23 står det att ”omfattningen av en sådan ensamrätt är inte helt klar när det gäller beställarens möjligheter att upphandla ytterligare ramavtal avseende samma slag av tjänster”.

Domen är en 2-2-1-dom. Enligt majoritetens domskäl får ”en tolkning och utfyllnad av ett ramavtal [...] utgå från en helhetsbedömning av avtalet och dess syfte [...]. Tolkningen bör harmoniera med avtalet i övrigt och utgå ifrån att ett avtal ska fylla en förnuftig funktion och utgöra en rimlig reglering av parternas intressen [...]. I sista hand kan mera generella principer för att fastställa avtalsinnehållet användas, t.ex. [...] oklarhetsregeln”. I detta fall menar HD att beställarens tolkning skulle leda till obalans i avtalsförhållandet, och fastställer därför motpartens tolkning, som de ansåg vara en förnuftig och rimlig reglering av parternas intressen.¹⁵⁹

Ramberg anser att rättsfallet visar att ”oklarhetsregeln har samma underordnade betydelse i offentligt upphandlade avtal som i andra avtal”.¹⁶⁰ Detta ställningstagande utgår både från att den uttryckligen har prioriterats sist och att inget av justitieråden föll tillbaka på den vid sin lösning av tvisten. Att oklarhetsregeln kommer på tal är enligt Ramberg inte så konstigt, ”eftersom det är [beställaren] som ensidigt har utformat avtalstexten”.¹⁶¹

Utöver de kommentarer som bifogats till respektive rättsfall finns det generella uttalanden och synpunkter på oklarhetsregelns tillämplighet. Exempelvis är Bengtsson tveksam till att använda allmänna principer om avtalstolkning för tolkning av försäkringsvillkor. Han skriver: ”Att dra in alla möjliga faktorer som inte har med villkorstexten att göra skulle ställa till besvärande komplikationer i den praktiska tillämpningen. Detta talar för att oklarhetsregeln skall spela en väsentlig roll – inte bara utgöra en sista utväg när andra tolkningsfaktorer inte ger besked.”¹⁶² Han hänvisar vidare till dokumentet med förslag till principer för europeisk försäkringsrätt (PEICL), där oklarhetsregeln återges i en artikel, och poängterar att dessa principer föreslås gälla oavsett om det är en företags- eller konsumentförsäkring som tecknats. Detta, menar han, visar att även företag kan vara i underläge i förhållande till ett försäkringsbolag och i behov av att kompenseras genom en tolkningsregel.¹⁶³

Lundberg ser rättsfallet *Otillräknelighet* som det tydligaste startskottet på domstolarnas användning av oklarhetsregeln, när de står inför en situation då sakskälen pekar åt olika tolkningar. Däremot, menar han, är det först vid *Självriskan* som oklarhetsregelns roll blir tydlig.¹⁶⁴ Enligt honom innebär *Självriskan* att ”oklarhetsregeln [ska] tillgripas först när den

---

¹⁵⁹ NJA 2021 s. 643, p. 14 & 20.

¹⁶⁰ C. Ramberg 2021-09-29.

¹⁶¹ C. Ramberg 2021-09-29.

¹⁶² B. Bengtsson 2015, s. 49.

¹⁶³ B. Bengtsson 2015, s. 33.

¹⁶⁴ K. Lundberg 2019a, s. 335.

objektiva tolkningen inte ger resultat”.¹⁶⁵ Enligt Lundbergs egen forskning har denna rena form av oklarhet vid icke-förhandlade avtal förekommit endast ett fåtal gånger i praxis, vilket gör att oklarhetsregeln ”tyckas ha åtnjutit oproportionerlig uppmärksamhet i doktrinen”.¹⁶⁶

Lundbergs slutsats är att oklarhetsregeln kan kallas för en *presumptionsregel*. Den leder inte till ”ett sakmotiverat resultat utan är en sanktion gentemot den som på någon grund hålls ansvarig för oklarheten”. Däremot sorteras orimliga tolkningar bort i den objektiva tolkningen och därför riskerar inte oklarhetsregeln att leda till ”vilka sakliga egendomligheter som helst”.¹⁶⁷ Användandet av oklarhetsregeln presumeras alltså att leda till ett rimligt resultat.¹⁶⁸ Lundberg begränsar dock användandet av oklarhetsregeln. Enligt honom kan den inte användas vid användning av branschsedvanligt standardavtal, då det ”kan synas slumpmässigt vem som åberopat det först”.¹⁶⁹

4.3.2 Individuellt förhandlade avtal

Även om det är just inom icke-förhandlade avtal (standardavtalsrätten) som oklarhetsregeln har sitt viktigaste tillämpningsområde, utesluter exempelvis inte Bernitz att regeln används även vid individuellt förhandlade avtal.¹⁷⁰ Nedan presenteras några exempel från praxis där oklarhetsregeln nämnts i samband med individuellt förhandlade avtal.¹⁷¹

*NJA 1969 not A 39 Pensionatsrörelse*¹⁷²

<p>Omständigheter: En kvinna hyrde en lägenhet av ett företag. Enligt hyreskontraktet skulle lägenheten användas till bostad, men parterna var överens om att kvinnan även skulle få driva pensionatsrörelse där. Företaget förutsatte att kvinnans rörelse skulle drivas på liknande sätt som den förra hyresgästen gjort. Kvinnan å sin sida förutsatte att hon kunde fortsätta med den rörelse hon själv haft förut. Frågan var hur avtalet skulle tolkas.</p>
--

HD konstaterar att ingen av parterna vid avtalsslutet insåg att deras förutsättningar inte stämde överens, men att det däremot förelåg omständigheter som gav hyresvärden anledning misstänka att parternas uppfattningar inte gjorde det. Med hänsyn till att hyresvärden kände till att kvinnan förvärvade en rörelse mot en för henne avsevärd kapitalinsats, att det ligger i

---

¹⁶⁵ K. Lundberg 2019a, s. 356.

¹⁶⁶ K. Lundberg 2019a, s. 360 & 434 (citatet på s. 360). Även Herre och Johansson poängterar oklarhetsregelns begränsade användning. I sin genomgång av svensk rättspraxis 2005–2019 menar de att de inte har behandlat något fall där ett avtal tolkats till nackdel för en avtalspart enbart på grund av att de formulerat avtalstexten, se J. Herre & S. Johansson 2020, s. 888 f.

¹⁶⁷ K. Lundberg 2019a, s. 400 f.

¹⁶⁸ K. Lundberg 2019b, s. 169.

¹⁶⁹ K. Lundberg 2019a, s. 434.

¹⁷⁰ Se t.ex. U. Bernitz 2018, s. 105.

¹⁷¹ Andra rättsfall som tillhör denna kategori, men som inte tas upp är NJA 2016 s. 689 och NJA 2018 s. 171.

¹⁷² Namngivning i enlighet med K. Lundberg 2019a, s. 274.

sakens natur att en yrkesmässigt driven rörelse kan komma att ändras samt att hyresvärden insåg att kvinnan inte skulle driva rörelsen på samma sätt som den närmast föregående hyresgästen ansåg HD att det ankom på hyresvärden att göra sin uppfattning tydlig för kvinnan.¹⁷³ Hyresvärden fick alltså bära skulden för att missförstånd mellan parterna uppstått.

Lundberg anser att tolkningstvisten endast kunde avgöras med hjälp av oklarhetsregeln eftersom de objektiva omständigheterna inte kunde leda till någon av parternas förmån.¹⁷⁴ Enligt honom ledde oklarhetsregeln till att hyresvärden – som ville avvika från vad som typiskt sett var vanligt – ”ansågs haft mest skäl att vara tydlig med sin uppfattning”.¹⁷⁵

Adlercreutz och Gorton använder rättsfallet som ett exempel på culpamodellen. De menar att skillnaden mellan oklarhetsregeln och culpamodellen är att ”oklarhetsregeln har sitt främsta tillämpningsområde inom standardavtalsrätten [...]. Regeln om klargörandeplikt [culpamodellen] är anpassad till mera individuellt präglade avtalssituationer, där tvistepunkten varit föremål för förhandlingar i det individuella fallet”.¹⁷⁶

*NJA 2010 s. 416 Hästköp*¹⁷⁷

Omständigheter: Tvisten avsåg ett köp av en travhäst. Säljaren var ett bolag och köparen en privatperson. Enligt köpeavtalet förband sig köparen att utge 15 % av ”alla intäkter som [travhästen] inbringar. Som prispen- gar, försäljning av hästen samt avelsintäkter” till säljaren. Köparen sålde kort därefter travhästen vidare till ett köpande bolag som denna hade stort inflytande över. Frågan i målet var om köparen förbundit sig till att fortsätta utge 15 % av travhästens intäkter till den första säljaren även efter att köparen sålt hästen vidare.

Tingsrättens bedömning var att avtalet inte gav någon klar ledning i frågan och lät, med en hänvisning till *Ordersedeln*, oklarhetsregeln fälla avgörandet. Eftersom tingsrätten menade att säljaren författat avtalet, lät de dem bära skulden för oklarheten. Hovrätten beviljade inte prövningstillstånd. Hovrättens beslut överklagades till HD.

HD skriver i sina domskäl, med hänvisning till doktrin, att tillämpningsområdet för oklarhetsregeln ”generellt [anses] vara begränsad”. De frågade sig om det i den omtvistade situationen – då den avtalade skyldigheten är tydlig, men den uppkomna situationen inte reglerats – finns förutsättningar för att tillämpa oklarhetsregeln. Med hänsyn till detta angav de att prövningstillstånd i hovrätten skulle beviljas.¹⁷⁸

---

¹⁷³ NJA 1969 not A 39, s. 16 & 17.

¹⁷⁴ K. Lundberg 2019a, s. 275.

¹⁷⁵ Lundberg framhåller härvid att det inte framkommer vem av parterna som författat avtalet, se K. Lundberg 2019a, s. 434.

¹⁷⁶ A. Adlercreutz & L. Gorton 2010, s. 135 ff. (citatet på s. 137).

¹⁷⁷ Namngivning i enlighet med K. Lundberg 2019a, s. 279.

¹⁷⁸ NJA 2010 s. 416, p. 6.

Lehrberg medger att HD:s motivering till utgången inte är helt tydlig. Han drar ändå slutsatsen att ”avtalet först måste tolkas och oklarhet vid tolkningen konstateras innan oklarhetsregeln kan appliceras”, samt att ”avtalet kanske inte [var] oklart”.¹⁷⁹

Arvidsson är inne på ett liknande spår. Han använder rättsfallet som ett belysande exempel på när en avtalsklausul är grov, alltså till sin ordalydelse omfattar fler situationer än vad parterna kanske avsåg. Arvidsson menar att HD inte uteslöt användandet av oklarhetsregeln, utan i stället att ”det förhållandet att ordalydelsen är klar (om än kanske grov) [inte nödvändigtvis] innebär [...] att oklarhetsregeln saknar tillämpning”.¹⁸⁰

Ramberg och Ramberg är av en annan uppfattning. De menar att rättsfallet visar att HD har ”klargjort att oklarhetsregeln saknar betydelse i praktiken eftersom man först ska klargöra oklarheten genom en helhetsanalys”.¹⁸¹

Även om Bernitz inte utesluter användningen av oklarhetsregeln i individuellt förhandlade avtal, tolkar han ändå HD:s uttalande i *Hästköp* som att oklarhetsregeln fått en mer återhållsam roll i rent kommersiella avtal.¹⁸²

4.3.3 När är ett avtalsvillkor oklart?

Angående hur pass oklar en klausul måste vara för att oklarhetsregeln ska tillämpas skriver Radetzki att det krävs ”att den ifrågavarande bestämmelsens innebörd framstår som oklar också efter att varje annan objektiv tolkningsfaktor beaktats”.¹⁸³ Däremot, menar han, är rättsfallsunderlaget för begränsat för att säkert säga vilken styrka som krävs av de primära tolkningsfaktorerna för att oklarhetsregeln inte ska aktualiseras.

Radetzki framhåller dock tre faktorer som kan indikera på och utöka möjligheten av en användning av oklarhetsregeln: 1) möjligheten att formulera villkoret på ett tydligare sätt, 2) den ifrågavarande bestämmelsens art (exempelvis har villkor med begränsningar i försäkringsskyddet fått HD att tillämpa oklarhetsregeln), och 3) om avtalsbestämmelsen avviker från dispositiv rätt.¹⁸⁴

---

¹⁷⁹ B. Lehrberg 2020, s. 253.

¹⁸⁰ N. Arvidsson 2020, s. 20.

¹⁸¹ J. Ramberg & C. Ramberg 2019, s. 206.

¹⁸² U. Bernitz 2018, s. 107.

¹⁸³ M. Radetzki 2020, s. 124.

¹⁸⁴ M. Radetzki 2020, s. 124 ff. Radetzki ger följande rättsfall som exempel på respektive faktor: 1) *Självrisk*, 2) *Arbetskada* och *Vitesundantaget i ansvarsförsäkringen*, och 3) *Otillräknelighet*.

Kan oklarhetsregeln tillämpas på alla avtal som efter försök till tolkning fortfarande är oklara? Ingvarson och Utterström behandlar inte oklarhetsregeln specifikt i *Tolkning av entreprenadavtal*, vilket Lundberg i sin recension tolkar ”som ett utslag av att dessa regler, i den mån de existerar, är av utomordentligt ringa praktisk betydelse och med karaktär av nödlösning, när sakargument saknas”.¹⁸⁵ Lundberg själv hävdar, som framkommit ovan, att oklarhetsregeln inte kan användas på branschsedvanliga standardavtal, vilket är vanligt förekommande vid entreprenadavtal.

---

¹⁸⁵ K. Lundberg 2020, s. 537; A. Ingvarson & M. Utterström 2020, s. 70.

5 Oklarhetsregeln vid tolkningen av konsumentavtal

Hittills har vi sett att det – både i Sverige och internationellt – råder ovisshet om oklarhetsregelns innebörd och när den kan tillämpas.¹⁸⁶ Detta gäller dock inte inom konsumenträtten som till stor del är harmoniserad inom EU.¹⁸⁷ Här är oklarhetsregeln en tolkningsprincip som både regleras och främjas genom EU-rätten.

5.1 EU-gemensam rätt

Oklarhetsregeln har inkorporerats i EU-rätten genom avtalsvillkorsdirektivet.¹⁸⁸ Detta leder i sin tur till att den faller under EU-domstolens jurisdiktion och att förståelsen av regeln i dessa situationer blir harmoniserad över hela EU. I artikel 5 avtalsvillkorsdirektivet står det:

In the case of contracts where all or certain terms offered to the consumer are in writing, these terms must always be drafted in plain, intelligible language. Where there is doubt about the meaning of a term, the interpretation most favourable to the consumer shall prevail.¹⁸⁹

Denna oklarhetsregel är tillämplig på alla icke-förhandlade konsumentavtal, alltså konsumentavtal med villkor som utarbetats i förväg och uteslutit konsumentens möjligheter att påverka villkorets innehåll.¹⁹⁰

Enligt EU-domstolens praxis är det i och för sig inte nödvändigt att medlemsstaterna vidtar en lagstiftningsåtgärd för att införliva ett direktiv, men däremot ”är det nödvändigt att bestämmelserna i den nationella rättsordningen säkerställer att direktivet faktiskt tillämpas fullt ut, att den rättsliga situation som följer av dessa bestämmelser är tillräckligt klar och precis samt att de personer som berörs ges möjlighet att få full kännedom om sina rättigheter och, i förekommande fall, ges möjlighet att göra dem gällande vid de nationella domstolarna”.¹⁹¹ I *European Commission v Netherlands* säger EU-domstolen att Nederländerna misslyckats att införliva avtalsvillkorsdirektivets oklarhetsregel i sin nationella rätt eftersom ”en nationell rättspraxis som innebär att bestämmelser i nationell rätt tolkas på

---

¹⁸⁶ S. Ferreri 2021, s. 3.

¹⁸⁷ Jfr C. Ratcliff & B. Martinello 2021-10.

¹⁸⁸ Avtalsvillkorsdirektivet: Rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal.

¹⁸⁹ Denna formulering återspeglas i stort i art. 1:203 PEICL (*Principles of European Insurance Contract Law*). En svensk översättningen av avtalsvillkorsdirektivets oklarhetsregel lyder: ”I avtal där alla eller vissa villkor som erbjuds konsumenten är i skriftlig form skall dessa villkor alltid vara klart och begripligt formulerade. Vid tveksamhet om ett avtalsvillkors innebörd skall den för konsumenten mest gynnsamma tolkningen gälla”, se Prop. 1994/95:17, s. 112.

¹⁹⁰ Art. 3 avtalsvillkorsdirektivet.

¹⁹¹ C-144/99, ECLI:EU:C:2001:257, p. 17–21.

ett sätt som bedöms överensstämma med krav i ett direktiv inte kan vara så klar och precis att den uppfyller kraven på rättssäkerhet. Det skall tilläggas att detta särskilt gäller inom konsumentskyddsområdet”.¹⁹²

Avtalsvillkorsdirektivets oklarhetsregel består av två led: 1) att villkor i konsumentförhållanden alltid ska vara klara och begripliga (klarhetskrav), och 2) om klarhetskravet inte är uppfyllt, alltså då ett avtalsvillkor definieras som oklart, ska den för konsumenten mest förmånliga tolkningen göras (sanktion). EU-domstolen har genom sin praxis definierat vad det första ledet, klarhetskravet, i praktiken innebär.

*RWE Vertrieb AG mot Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV*¹⁹³

Omständigheter: En konsument hade ingått ett avtal om gasleverans med ett företag. I företagets allmänna villkor fanns klausuler om ändring av gaspriset, vilka hänvisade till bakomliggande lagstiftning som i sin tur gjorde det möjligt för företaget att ensidigt besluta om att ändra gaspriset.

En av frågorna till EU-domstolen var om ”avtalsvillkoret om prisändringar uppfyller kraven på att vara klart och begripligt formulerade och/eller tillräckligt transparenta, när skälen och villkoren för samt omfattningen av en prisändring inte återges där, men gasleverantören däremot garanterar kunderna att underrätta dem om varje prishöjning med rimligt varsel och kunderna har rätt att säga upp avtalet om de inte godtar de ändrade villkoren”.

Domstolen konstaterar att det är ”av grundläggande betydelse för konsumenten att denne före ingåendet av avtalet underrättas om avtalsvillkoren och om följderna av att avtalet ingås” och att det avgörande för bedömningen är om skälen till och riktlinjerna för prisändringen anges på ett transparent sätt i avtalet. Domstolen medger samtidigt att konsumentens rätt att säga upp avtalet, om prisändring sker, påverkar bedömningen.¹⁹⁴

Domstolen poängterar dock att det inte räcker att företaget i avtalet hänvisar till de villkor som gäller, utan ”det är [...] av avgörande betydelse att näringsidkaren upplyser konsumenten om innehållet i bestämmelserna i fråga”. Angående hur mycket information som behöver lämnas medger domstolen att det kan variera beroende på omständigheterna i det enskilda fallet och på de varor och tjänster som berörs. ”Att man inte alls lämnar någon sådan information innan avtalet ingås kan emellertid inte kompenseras endast genom att

---

¹⁹² C-144/99, ECLI:EU:C:2001:257, p. 17–21. Jfr H. Beale m.fl. 2019, s. 756 f. I Sverige fördes det i förarbetena en diskussion om ”direktivets tolkningsregel över huvud taget behöver införlivas med svensk rätt eller om detta är överflödigt med hänsyn till den ställning som oklarhetsregeln har enligt gällande rätt”. Slutsatsen blev att ”det inte går att hävda att en tolkningsregel motsvarande regeln i direktivet gäller otvetydigt i Sverige i alla situationer som direktivets regel är tillämplig på”, se Prop. 1994/95:17, s. 50 f.

¹⁹³ C-92/11, ECLI:EU:C:2013:180.

¹⁹⁴ C-92/11, ECLI:EU:C:2013:180, p. 44 & 49 (citatet i p. 44).

konsumenterna under avtalets giltighetstid upplyses om prisändringen med rimligt varsel och om rätten att säga upp avtalet för det fall att de inte godtar ändringen.”¹⁹⁵

Sammanfattningsvis säger EU-domstolen att ett avtalsinnehåll måste anges på ett transparent sätt så att konsumenten, utifrån klara och begripliga kriterier, kan förutse det.¹⁹⁶

*Kásler och Káslerné Rábai mot OTP Jelzálogbank Zrt*¹⁹⁷

Omständigheter: En privatperson hade tagit ett in-teckningslån i en bank i utländsk valuta. Tvisten mellan parterna var om bland annat räntor skulle betalas i den utländska valutans säljkurs eller köpkurs. Frågan till EU-domstolen var bland annat om klarhetskravet inte bara innebär att villkoret är grammatiskt klart och begripligt för konsumenten, utan även att de ekonomiska motiven och förhållandena ska vara klara och begripliga för konsumenten.

Eftersom avtalsvillkorsdirektivets syfte är att upprätta ett skyddssystem för konsumenten, som befinner sig i underläge till näringsidkaren, menar EU-domstolen att kravet på transparens i konsumentavtal ska ges en extensiv tolkning. Kravet på transparens kan alltså inte begränsas till att avtalsvillkoren är formellt och grammatiskt begripliga. Konsumenten måste ges en reell möjlighet att bedöma de ekonomiska följderna av avtalet.¹⁹⁸

Bernitz sammanfattar EU-domstolens klarhetskrav med orden:

Kraven på klar och begriplig formulering och villkorens tillgänglighet ska [...] tolkas extensivt och kan särskilt vid mera komplicerade avtal såsom abonnemangsavtal, entreprenadavtal, kreditavtal och försäkringsavtal innefatta en skyldighet att i förväg särskilt klargöra avtalets innebörd och konsekvenser för konsumenten. [...] Direktivets tolkningsregel [tar] inte bara sikte på oklara formuleringar eller uttryck i en viss klausul i ett standardavtal utan också på oklarheter i villkoren som beror på att avtalet har getts en uppbyggnad som är svårtillgänglig för en konsument genom att brista i transparens eller där utformningen och villkorens konsekvenser inte har blivit tillräckligt klargjorda för konsumenten före det att avtalet ingicks.¹⁹⁹

Ferreri framhåller att så som oklarhetsregeln kommer till uttryck i avtalsvillkorsdirektivet kan tolkningen av andra direktiv komma att påverkas. Till exempel står det i artikel 4.6 konsumentköpsdirektivet att garantier måste vara förklarade på ett vanligt, begripligt språk. Hon säger att om domstolen står inför ett otydligt garantivillkor är det rimligt att

---

¹⁹⁵ C-92/11, ECLI:EU:C:2013:180, p. 50 f.

¹⁹⁶ C-92/11, ECLI:EU:C:2013:180, p. 55.

¹⁹⁷ C-26/13, ECLI:EU:C:2014:282.

¹⁹⁸ C-26/13, ECLI:EU:C:2014:282, p. 67–75.

¹⁹⁹ U. Bernitz 2019, s. 683 f.

oklarhetsregeln i avtalsvillkorsdirektivet tillämpas analogt och att domstolen därför tolkar avtalet i enlighet med det som är mest fördelaktigt för konsumenten.²⁰⁰

Det andra ledet i direktivtexten, som anger att den för konsumenten mest gynnsamma tolkningen ska göras om näringsidkaren inte uppfyller klarhetskravet, kan enligt Bernitz förklaras så här: ”Antag att det i ett visst fall uppkommer tre, i och för sig rimliga, alternativ för tolkning av ett avtalsvillkor: ett första alternativ som är till näringsidkarens förmån, ett andra som i viss mån är till konsumentens förmån och ett tredje som markant är till konsumentens förmån. Enligt direktivtexten ska det sistnämnda alternativet väljas.”²⁰¹

5.2 Svensk rätt

5.2.1 Före 10 § avtalsvillkorslagens ikraftträdande

Som ett resultat av EU-direktivet trädde avtalsvillkorslagen i kraft 1995.²⁰² Redan innan dess återfanns oklarhetsregeln, eller skäl som liknade den, i ett antal HD-avgöranden.

*NJA 1950 s. 86 Ordersedel*²⁰³

Omständigheter: En privatperson lade en order om ett bilköp hos ett företag. I ordern framkom villkoret att avtalet inte binder det säljande företaget förrän det skriftligen har bekräftats av det. När köparen lade sin handpenning gjorde denne det till den säljare som upptagit ordern. Säljaren bekräftade samtidigt ordern. Dock saknade säljaren behörighet till detta. Frågan i målet var om säljarens agerande har bundit företaget till ordern eller inte.

I referatets rubrik står det: ”Otydlighet i ordersedel har i visst fall ansetts bära gå ut över den som i sin rörelse använde sådan sedel.” HD medger i sina domskäl att omständigheterna ger visst stöd för konsumentens uppfattning att säljaren var behörig att sluta ett avtal för företagets räkning. De tillägger dock att företaget, som författat avtalet, i varje fall måste bära risken för att avtalet var otydligt i det avseendet.²⁰⁴

Rättsfallet, som behandlar frågan om behörighet, har omnämnts av Lundberg som ”oklarhetsregelns födelseattest” eftersom den säger att en otydlighet i ett avtal ska belasta författaren av det.²⁰⁵ Lundberg menar dock att det skulle vara fel att tolka oklarhetsregeln som

---

²⁰⁰ S. Ferreri 2021, s. 7. Konsumentköpsdirektivet: Direktiv 1999/44/EG av den 25 maj 1999 om vissa aspekter rörande försäljning av konsumentvaror och härmed förknippade garantier.

²⁰¹ U. Bernitz 2019, s. 684.

²⁰² Avtalsvillkorslagen: Lag om avtalsvillkor i konsumentförhållanden (1994:1512), härefter förkortad AVLK. Intressant att notera är att Norge och Danmark inkorporerat avtalsvillkorsdirektivet direkt i sin respektive avtalslag, vilket Bernitz tycker ”tydligare markerar dess betydelse”, se U. Bernitz 2018, s. 108.

²⁰³ Namngivning i enlighet med K. Lundberg 2019a, s. 60.

²⁰⁴ NJA 1950 s. 86, s. 88.

²⁰⁵ K. Lundberg 2019a, s. 272.

en presumptionsregel i detta fall, eftersom det leder till att behörighet kan skapas endast av oklarhet.²⁰⁶ Däremot, menar han, kan rättsfallet användas som grund för påståendet att oklarhetsregeln förklarar utfallet när sakskäl talar både för den ena eller andra tolkningen.²⁰⁷ Adlercreutz och Gorton använder på liknande sätt rättsfallet som exempel på att oklarhetsregeln är en hjälpregel.²⁰⁸

Hellner är inte lika välvilligt inställd till oklarhetsregelns roll utan uppmärksammar Rambergs kommentar till rättsfallet. Ramberg menar att rättsfallet kan ”anföras som ett exempel på fall när oklarhetsregeln *inte* är på sin plats och av HD endast tillgripits i brist på bättre motivering”.²⁰⁹

*NJA 1978 s. 223 Mervärdesskatt*²¹⁰

Omständigheter: Ett företag sålde en fastighet till en konsument. Köpet genomfördes den 30 augusti. Köpekontraktet innehöll, förutom köpeskillingen, även en klausul där det stod att om mervärdesskatten förändras före tillträdesdagen ska köpeskillingen förändras på motsvarande sätt. Tillträdesdagen var satt till den 1 november. Den 15 september höjdes mervärdesskatten med 2,13 procentenheter. Tvist uppkom om vilken skattesats den avtalade köpeskillingen var beräknad på. Företaget menade att köpeskillingen var beräknad på skattesatsen som var aktuell på kontraktsdagen och att ett tillägg därför skulle ske. Privatpersonen å andra sidan menade att köpeskillingen var beräknad utifrån den nya skattesatsen.

HD tar hänsyn till att det vid avtalslutet var klart att mervärdesskatten skulle vara högre på tillträdesdagen och att den lägre skattesatsen trots det angavs i köpekontraktet. HD anser att säljaren inte tillräckligt tydligt skrivit att de avsåg ta ut ett högre belopp än den överenskomna köpeskillingen. Eftersom näringsidkaren var väl insatt i grunderna för beräkningen av mervärdesskatt och att de dessutom tillhandahöll kontraktstexten landande HD i att det var närmare för dem att bära följderna av missförståndet.²¹¹

*NJA 1986 s. 596 Monteringsfärdigt trähus*²¹²

Omständigheter: Ett företag sålde ett monteringsfärdigt hus till en konsument. I parternas leveransavtal hade de kommit överens om ett pris, men det rådde delade meningar om vad priset omfattade. Företaget menade att priset enbart avsåg förvärvet av huset, medan konsumenten menade att priset även omfattar monteringen av huset.

---

²⁰⁶ K. Lundberg 2019a, s. 276 & 357.

²⁰⁷ K. Lundberg 2019a, s. 335.

²⁰⁸ A. Adlercreutz & L. Gorton 2010, s. 111 f.

²⁰⁹ J. Ramberg 1991, s. 115 f.; J. Hellner 1993, s. 54.

²¹⁰ Namngivning i enlighet med K. Lundberg 2019a, s. 276.

²¹¹ NJA 1978 s. 227.

²¹² Namngivning i enlighet med K. Lundberg 2019a, s. 185.

Domstolen konstaterar inledningsvis att ”kontraktshandlingarna inte uttömmande redovisar avtalsförhållandet mellan parterna”. I sin vidare bedömning utgår HD från att tvisten rör ett konsumentköp och att det är näringsidkaren som tillhandahållit kontraktshandlingarna, vilket ställer stränga krav på att näringsidkaren bidrar till att avtalet blir tydligt. Enligt domstolens utredning förväntade sig konsumenten att få det totala priset för förvärvet uppgett. Därför borde företaget insett risken för att konsumenten skulle uppfatta summan på leveransavtalet som den totala summan. Eftersom företaget hade misslyckats med att uppfylla sin principiella skyldighet att klargöra för konsumenten vad summan avsåg, gavs konsumenten tolkningsföreträde.²¹³

Lehrberg använder rättsfallet för att illustrera att konsumentrelationer ställer ett högre tydlighetskrav på näringsidkaren.²¹⁴ Lundberg utvecklar detta och menar att det inte var företagets författarskap som var avgörande för HD:s tolkning av avtalet, utan att det var företagets culpösa handlande som var avgörande för bedömningen: ”Man kan alltså väl tänka sig andra grunder än författarskapet för att hålla en part ansvarig för oklarheten.”²¹⁵

*NJA 1988 s. 408 Lämnat kvar?*²¹⁶

Omständigheter: En privatperson hade tecknat en villahemsförsäkring hos ett försäkringsbolag. Försäkringen omfattade stöld ur bil, med begränsningen att ersättning inte utgår för stöldbegärlig egendom som försäkringstagaren lämnat kvar i bilen.

Försäkringstagaren hade vid ett tillfälle låtit sin egen musikutrustning ligga kvar i bilen medan han hjälpte till att lasta ur och bära en kamrats utrustning till dennes bostad. Under tiden de var borta stals försäkringstagarens musikutrustning.

Twist uppkom mellan försäkringstagaren och försäkringsbolaget då försäkringstagaren ville ha ersättning för den förlorade egendomen. Försäkringsbolaget menade att försäkringstagaren hade lämnat kvar sin musikutrustning i bilen, vilket gjorde att försäkringen inte omfattade stölden. Frågan var hur uttrycket ”lämnat kvar” skulle tolkas.

Domstolen konstaterar att uttrycket ”lämnat kvar” var tvetydigt i sammanhanget. På grund av att en snävare tolkning skulle medföra en betydlig begränsning av försäkringsskyddet och att

---

²¹³ NJA 1986 s. 596, s. 602 f. (citatet på s. 602).

²¹⁴ U. Bernitz 2018, s. 107; B. Lehrberg 2020, s. 269 f.

²¹⁵ K. Lundberg 2019a, s. 356. Lundberg verkar dock anse att rättsfallet blev löst med oklarhetsregeln, se K. Lundberg 2019a, s. 363.

²¹⁶ Namngivning i enlighet med K. Lundberg 2019a, s. 206.

frågan rörde en friskrivningsklausul i en konsumentförsäkring gav domstolen uttrycket den mer extensiva tolkningen.²¹⁷

Svensson menar att HD använde sig av oklarhetsregeln för att avgöra tvisten: ”I domskälen markerades särskilt att hänsyn måste tas till att det var fråga om en konsumentförsäkring och det framstår vidare som troligt att domstolen beaktade att det var försäkringsbolaget som utformat och tillhandahållit villkoren även om detta inte uttryckligen angavs i domskälen.”²¹⁸

Även andra författare ser detta rättsfall som ett uttryck för oklarhetsregeln.²¹⁹ Lundberg anser däremot att HD avgjorde rättsfallet utifrån en rimlighetsavvägning.²²⁰

5.2.2 Efter 10 § avtalsvillkorslagens ikraftträdande

De rättsfall som doktrinen hittills har kommenterat är som sagt hämtade från tiden innan avtalsvillkorsdirektivet gjorde oklarhetsregeln tvingande i konsumentrelationer. Numera kommer oklarhetsregeln för svenskt vidkommande till uttryck i 10 § AVLK:

Om innebörden av ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling är oklar, skall vid en tvist mellan en näringsidkare och en konsument villkoret tolkas till konsumentens förmån.

Bernitz har lagt märke till att den svenska utformningen av regeln skiljer sig mot hur den formulerats i det ursprungliga direktivet. I stället för att vara uppdelad i två led (med ett krav och en sanktion) säger den svenska varianten att om ett avtalsvillkor är oklart ska det tolkas till konsumentens förmån. Direktivets första led, klarhetskravet, anges inte alls i den svenska lagtexten. Dessutom, menar Bernitz, finns det en skillnad mellan att tolka avtalet ”till konsumentens förmån” och till ”den för konsumenten mest gynnsamma tolkningen”. Den svenska varianten innebär att man kan välja en tolkning som visserligen är till konsumentens förmån, men som inte nödvändigtvis är den mest gynnsamma tolkningen för konsumenten.²²¹

I förarbetena till avtalsvillkorslagen anges det när ett villkor inte kan anses vara oklart. Detta gäller om en gemensam partsavsikt kan fastställas, eller om det finns andra tolkningsdata som kan fastställa avtalsinnehållet – även om villkorets ordalydelse i dessa situationer i och för sig kan medge olika tolkningar. Ett villkor är inte heller oklart då villkorets ordalydelse endast

---

²¹⁷ NJA 1988 s. 408, s. 412.

²¹⁸ O. Svensson 2005, s. 465.

²¹⁹ B. Flodgren & E. Lindell-Frantz 2021, s. 15; M. Radetzki 2020, s. 88; U. Bernitz 2018, s. 108.

²²⁰ K. Lundberg 2019a, s. 207 & 349.

²²¹ U. Bernitz 2019, s. 682 & 684. Jfr uttalandet i Prop. 1994/95:17, s. 102. I doktrinen har det vidare förts en diskussion om huruvida användandet av oklarhetsregeln kan öka incitamentet hos näringsidkaren att skriva tydligare avtalsvillkor, jfr B. Bengtsson 2015, s. 52 med K. Lundberg 2019a, s. 359 f.

kan tolkas på ett sätt, ”och vad som framkommit i övrigt inte rubbar denna tolkning”. Om det som framkommit i övrigt rubbar en ordalydelse som endast kan tolkas på ett sätt, sägs det i förarbetena att ”ordalydelsen bara [är] ett tolkningsdatum bland flera. Om innebörden av villkoret då vid en samlad bedömning av samtliga tolkningsdata är oklar, skall tolkningsregeln tillämpas och villkoret alltså tolkas till konsumentens förmån”.²²²

Bernitz menar att 10 § AVLK överförs från avtalsvillkorsdirektivet ”på ett ’fritt’ och klart otillfredsställande sätt”.²²³ Han säger vidare att ”oklarhetsregeln ska tillämpas av svenska domstolar i konformitet med direktivet, vilket innebär att regeln, såvitt gäller konsumentavtal, bör åtnjuta en starkare ställning i svensk rätt än den i allmänhet hittills ansetts ha haft”.²²⁴ Även Lehrberg anser att 10 § AVLK är ”en annorlunda variant” av oklarhetsregeln.²²⁵

Ramberg har i sammanhanget en avvikande uppfattning av 10 § AVLK. Hon säger att det inte är korrekt att säga att paragrafen ger uttryck för oklarhetsregeln:

Visserligen har näringsidkaren regelmässigt formulerat eller tillhandahållit standardvillkoren, men det avgörande är att ena parten är en skyddsvärd konsument och alltså inte vem av parterna som formulerat eller tillhandahållit standardavtalstexten. Regeln är varken *contra stipulatorem* (mot den som skrivit) eller *contra proferentem* (mot den som gynnas). Regeln skulle i stället kunna kallas för *contra mercator* (mot näringsidkaren).²²⁶

Lundberg ställer sig frågan om ”ett avtalsvillkor [enligt 10 § AVLK är] tveksamt/oklart redan därför att ordalydelsen inte är entydig, eller kan denna initiala otydlighet elimineras genom sedvanlig objektiv tolkning, utan att härigenom EU-rätten kränks”. Lundbergs egen slutsats är att en objektiv tolkning enligt HD:s praxis ”synes väl förenlig” med EU-rätten, vilket tyder på att otydlighet på så vis kan elimineras.²²⁷ Bernitz har dock lagt märke till bristen på domstolspraxis som refererar till 10 § AVLK, men hänvisar till att Allmänna reklamationsnämnden (ARN) regelmässigt låter oklarheter i standardavtal tolkas till näringsidkarens nackdel.²²⁸ Följande rättsfall har behandlat tolkningen av konsumentavtal efter avtalsvillkorslagens ikraftträdande.²²⁹

---

²²² Prop. 1994/95:17 s. 100 f.

²²³ U. Bernitz 2018, s. 108 f. (citatet på s. 109).

²²⁴ U. Bernitz 2018, s. 109 f. (citatet på s. 110).

²²⁵ B. Lehrberg 2020, s. 271. Även Svensson har diskuterat den svenska implementeringen av avtalsvillkorsdirektivet, se O. Svensson 2020, s. 24–41.

²²⁶ C. Ramberg 2020-12-31.

²²⁷ K. Lundberg 2019a, s. 358 f.

²²⁸ U. Bernitz 2018, s. 111.

²²⁹ Ett annat rättsfall som tillhör denna kategori, men som inte tas upp är NJA 2020 s. 1025, se vidare J. Andersson 2021, s. 342–353.

NJA 2006 s. 53 *Olycksfall?*²³⁰

Omständigheter: En privatperson omfattades av en kollektiv olycksfallsförsäkring när han drabbades av frätskador på knäna efter att han utfört ett betongarbete på sin privata villa. Skadan uppkom genom att försäkringstagaren arbetat på knä på betong som inte brunnit färdigt. Försäkringen omfattade en ”kroppsskada som drabbat den försäkrade ofrivilligt genom plötslig yttre händelse (olycksfall)”. Frågan var om försäkringstagarens skada drabbat honom ”ofrivilligt” genom en ”plötslig yttre händelse”.

HD hänvisar till *Självriskens*:s tolkningsordning och tolkar avtalet i enlighet med ordalydelsen, eftersom de anser att den framstår som viktigast. De konstaterar att försäkringstagaren ”ofrivilligt” drabbats av skadan, och att den orsakats av en ”yttre händelse”. Knäckfrågan var om händelsen var att betrakta som ”plötslig”. HD skriver: ”Det saknas i målet någon närmare utredning om hur frätskadorna på [försäkringstagarens] knän uppkommit. Hans påstående att känselkropparna på knäna frättes sönder direkt när han lade sig på betongen stöds således inte av något underlag. Han har under en inte kort tidsrymd legat på knäna i sina av betongen genomvätta byxor. Med hänsyn till dessa förhållanden får det anses att det inte är övervägande sannolikt att hans skador drabbat honom genom en plötslig händelse. Denna slutsats leder till att käromålet skall ogillas”.²³¹

Bengtsson jämför *Olycksfall?* med *Självriskens*, eftersom HD använder sig av i stort sett samma tolkningsordning. Han konstaterar att omständigheterna skiljer sig åt mellan rättsfallen. I *Självriskens* handlade det om tolkning av en företagsförsäkring, medan det i *Olycksfall?* handlar om tolkning av en personförsäkring. Enligt Bengtsson hade det i *Olycksfall?* legat nära till hands för domstolen att nämna oklarhetsregeln i 10 § AVLK som tolkningsprincip, vilket inte gjordes.²³² Angående förhållandet mellan HD:s tolkningsordning och 10 § AVLK säger han: ”Ser man till lagstiftningens allmänna syfte, är detta [...] svårt att förena med den begränsade betydelse som HD ger oklarhetsregeln. Det är tydligt att i varje fall direktiven syftar till ett mera effektivt skydd för konsumenten.”²³³

Radetzki avvisar Bengtssons kritik med en hänvisning till att det enligt paragrafens förarbeten lämnas utrymme för att inhämta objektiva tolkningsdata innan man konstaterar att ett avtalsvillkor är oklart. I linje med detta menar han att HD:s praxis visar att oklarhetsregeln

---

²³⁰ Namngivning i enlighet med K. Lundberg 2019a, s. 152.

²³¹ NJA 2006 s. 53, s. 66 ff. (citatet på s. 68).

²³² B. Bengtsson 2015, s. 44.

²³³ B. Bengtsson 2015, s. 47 f.

inte är något annat än en subsidiär tolkningsregel, och att detta gäller för både företags- och personförsäkringar.²³⁴

Lindell-Frantz påminner om att Hellner skrev det verk som domstolen hänvisar till i *Självrisk* före 10 § AVLK:s tid. Hon påpekar att ”inget i lagtexten antyder att regeln skulle utgöra någon sorts nödlösning att ta till först när inget annat finns att tillgå”, och menar att det därför ”kan ifrågasättas om det i konsumentförsäkringsfallen är rimligt att ge oklarhetsregeln en så underordnad roll”.²³⁵

NJA 2021 s. 597 Mätarställningen

Omständigheter: En privatperson köpte en begagnad bil av ett företag. Efter en tid visade det sig att bilens mätarställning inte var korrekt. Företaget köpte då tillbaka bilen till ett lägre belopp än vad konsumenten köpt den för. Konsumenten väckte därefter talan mot bolaget och begärde prisavdrag alternativt skadestånd på köpet, eftersom bilen avvek från den avtalade mätarställningen. Frågan i målet är om parternas mellanhavanden blev slutligt reglerat i och med företagets återköp av bilen, eller om konsumenten har rätt till ytterligare kompensations enligt den väckta talan.

10 § AVLK är inte tillämplig på tvisten, men rättsfallet är ändå intressant eftersom det behandlar oklarhetsregeln. HD hänvisar till tidigare praxis när de redogör för att avtalet kan tolkas utifrån parternas gemensamma avsikt, ordalydelsen, avtalets systematik, avtalets syfte, avtalsföremålets natur, ”och ibland parternas ställning”. Dessutom kan tolkning göras i ljuset av dispositiv rätt och med utgångspunkt i att avtalet ska fylla en förnuftig funktion och utgöra en rimlig reglering av parternas intressen. Därefter, säger de, kan exempelvis oklarhetsregeln användas. De redogör även för att oklarhetsregeln ”mycket förenklat kan beskrivas så att ett oklart avtalsvillkor ska tolkas till nackdel för den part som har formulerat det” och att den ”har beröringspunkter med principen om att det för vissa rättshandlingar och villkorstyper kan ställas särskilda krav på tydlighet och klarhet”. HD:s bedömning i målet var att bolaget, i egenskap av näringsidkare och utifrån de aktuella förhållandena, får bära risken för att avtalet inte var tillräckligt klart.²³⁶

Ramberg ser detta rättsfall som ytterligare ett tecken på att HD belyser oklarhetsregelns underordnade ställning.²³⁷ HD verkar dock vilja skilja på oklarhetsregeln i benämningen tolkning mot författaren och principen om krav på tydlighet. Kravet på tydlighet blir bland

---

²³⁴ M. Radetzki 2020, s. 90 ff.

²³⁵ E. Lindell-Frantz 2019, s. 431.

²³⁶ NJA 2021 s. 597, p. 11–13 & 23 (citatet i p. 12 & 13).

²³⁷ C. Ramberg 2021-09-29.

annat aktuellt i konsumentrelationer eller då ett villkor avviker från den dispositiva rätten, vilket enligt HD ska behandlas redan inom ramen för den objektiva tolkningen.²³⁸

---

²³⁸ NJA 2021 s. 597, p. 12; NJA 2014 s. 960, p. 23. Det HD säger om kravet på tydlighet görs med hänvisning till A. Adlercreuts & L. Gorton 2010, som i sin tur menar att en restriktiv tolkning av oklara friskrivningsklausuler kan ses som en del av oklarhetsregeln, jfr NJA 2021 s. 597, p. 13 med 3.3.3 ovan.

6 Är oklarhetsregeln fortfarande användbar?

Som vi har sett är oklarhetsregeln en kontroversiell tolkningsprincip. Att den är kontroversiell bidrar till stor ovisshet kring vilken risk en löftestagare, avtalsförfattare eller en starkare avtalspart ådrar sig. Därför är frågan om huruvida oklarhetsregeln fortfarande är en användbar, eller ens tillämplig, regel i högsta grad berättigad.²³⁹

6.1 Oklarhetsregelns innebörd

I det här avsnittet kommer termen *oklarhetsregeln* att behandlas. Att oklarhetsregelns innebörd presenteras syftar på att begreppet – eller begreppen – bakom termen ska identifieras. Med andra ord: Vad menar vi när vi använder termen *oklarhetsregeln*?

6.1.1 Olika innebörder

Oklarhetsregeln beskrivs ofta som att oklara avtalsvillkor ska tolkas mot den som formulerat dem, och internationellt kallas den därför för *contra proferentem rule*. Enligt HD:s uttalande i *Mätarställningen* är det dock *mycket* förenklat att säga att oklarhetsregeln har denna innebörd. Även Lehrberg har varit inne på att flera varianter av oklarhetsregeln kan urskiljas. Detta indikerar att oklarhetsregeln måste ha fler innebörder än denna ”författarregel”.

Enligt olika rättsvetare har oklarhetsregeln ett nära samband med andra regler och principer, exempelvis klarhetskrav och restriktiv tolkning av friskrivningsklausuler. Kan det vara så att dessa tolkningsprinciper rentav är olika innebörder av oklarhetsregeln? Redan tidigt i historien bestod ju oklarhetsregeln av flera olika principer.

Dels innehöll den romerska rätten principen *contra stipulatorem*, som jag översatt med att tolkning ska göras mot löftestagaren. Denna princip byggde på att det var löftestagaren som författade avtalet, vilket påminner om hur vi idag använder standardavtal: Den ena parten författar ett avtal, eller delar av ett avtal, och den andra parten accepterar att detta blir en del av deras överenskommelse. Detta kallar vi innebörd A, att den part som har författat ett avtal, och därför lättast kan förhindra oklarheter i det, ska stå risken om avtalet är oklart.

Dels innehöll den romerska rätten principen att avtal skulle tolkas mot borgenären. Detta hade tydligtvis inte att göra med vem som författat avtalet.²⁴⁰ Detta kallar vi innebörd B, att

---

²³⁹ Se bilagan för en schematisk sammanställning av detta kapitel.

²⁴⁰ Fotnotsvis har det i uppsatsen framkommit att vi inom svensk rätt brukar kalla detta för *minimiregeln*, men att dess praktiska betydelse har blivit ifrågasatt.

gäldenären inte ska bli bunden att prestera i större omfattning än vad som tydligt framkommit i avtalet.

De här bakomliggande syftena bakades av medeltida jurister ihop till principen *contra proferentem*. I den principen ingick att avtal skulle tolkas till nackdel för löftestagaren, vilket var liktydigt med att avtalet tolkades till nackdel för författaren och avtalsborgenären. Syftet var att skapa ett skydd för den svagare avtalsparten. Detta kan vi kalla för innebörd C, att tolkningen av oklara avtalsvillkor ska göras till nackdel för den starkare och/eller mest erfarna avtalsparten.

Redan under medeltiden var innebörd C förstärkt med förutsättningen att det alltid var den starkare avtalsparten som författade avtalet. Idag upprätthålls den här kombinationen mellan innebörd C och A genom avtalsvillkorsdirektivet. Vi kan därför urskilja en innebörd CA, att oklara avtalsvillkor i konsumentrelationer som författas av näringsidkaren ska tolkas till dennes nackdel.

I engelsk rätt har *the contra proferentem rule* historiskt sett inneburit att oklara, ansvarsbegränsande klausuler ska tolkas till nackdel för löftesgivaren och gäldenären, eftersom motparten ska kunna förlita sig på det som denne blivit lovad. I linje med detta verkar svenska rättsvetare vara överens om att oklara avtalsvillkor som avviker från dispositiv rätt åläggs en tolkningsnackdel. Detta kallar vi innebörd D, att oklara ansvarsbegränsande klausuler ska tolkas till nackdel för den som gynnas av dem.

I linje med HD:s uttalande i *Mätarställningen* kan *oklarhetsregeln* alltså ha fler innebörder (syfta på fler begrepp) än enbart ”författarregeln”. Följdfrågan är om alla dessa innebörder av oklarhetsregeln alltid är tillämpliga.

6.1.2 Oklarhetsregeln i olika avtal och partskonstellationer

Flera rättsvetare har beskrivit oklarhetsregelns tillämpningsområde utifrån vad det är för typ av oklarhet som behandlas (exempelvis ”ett tydligt avtalsvillkor som blir otydligt i en viss situation”). Däremot verkar det snarare vara innebörden i termen *oklarhetsregeln* och den aktuella avtalsrelationen som avgör hur tillämplig oklarhetsregeln är. För att beskriva detta kan vi dela in avtal och partikonstellationer i fyra grupper:

- 1) standardavtal, konsumentrelationer
- 2) standardavtal, kommersiella aktörer
- 3) förhandlade avtal, konsumentrelationer
- 4) förhandlade avtal, kommersiella aktörer.

Grupp 1 och 2 omfattar avtal och avtalsvillkor som är författade av ena avtalsparten och av en *take it or leave it*-karaktär. Det gemensamma för grupperna är att oklarhetsregeln med innebörd A kan aktualiseras: Den part som har författat ett avtal, och därför lättast kan förhindra oklarheter i det, ska stå risken om avtalet är oklart (exempelvis *Vitesklausul e contrario* och *Inbetalningskort*).

En skillnad mellan grupperna är att grupp 1 aktualiserar den förstärkta innebörden CA: Oklara avtalsvillkor i konsumentrelationer som författas av näringsidkaren ska tolkas till dennes nackdel. Denna innebörd gör att en tolkning mot författaren blir tvingande i grupp 1 (*shall prevail* enligt avtalsvillkorsdirektivet), medan den endast behöver föredras i grupp 2 (*is to be preferred* enligt principalsamlingarna). Anledningen till att grupp 1 besitter denna förstärkta variant av oklarhetsregeln är enligt EU-domstolens uttalande i *Kásler*-målet att upprätta ett skyddssystem för konsumenten, som befinner sig i underläge. Utifrån Bernitz förståelse av oklarhetsregeln i avtalsvillkorsdirektivet kan även ett preventivt syfte urskiljas: Det är den *mest* fördelaktiga tolkningen för konsumenten som *ska* väljas. Detta kan ställas i kontrast till dels formuleringen i svenska avtalsvillkorslagen (tolkning till konsumentens *förmån*), dels formuleringen i internationella principalsamlingar (tolkning mot författaren *ska föredras*).

Grupp 2 omfattar inte innebörd CA, men skulle den förenklade innebörden C kunna aktualiseras? Alltså, kan en svagare part identifieras och kompenseras med oklarhetsregeln i rent kommersiella avtalsrelationer? Så som oklarhetsregeln är formulerad i utländsk rätt och internationella principalsamlingar verkar det avgörande vara vem som författat villkoret, inte vilken part som har ett ekonomiskt eller kunskapsmässigt övertag. Det enda undantaget kan möjligtvis utläsas i franska civillagen där borgenären åläggs en bevisbörda. Bengtsson har däremot framfört att det i försäkringsrelationer går att identifiera försäkringsbolaget som den starkare avtalsparten, och att de bör åläggas en tolkningsnackdel. Detta verkar dock snarare vara kopplat till att ge oklarhetsregelns innebörd A större utrymme än dess innebörd C. Även om man alltså skulle kunna argumentera för att innebörd C kan aktualiseras i grupp 2, har vi inte behandlat något rättsfall inom gruppen som uttryckligen visat det.

Grupp 3 och 4 omfattar avtal och avtalsvillkor som är individuellt förhandlade. Som Canaris och Grigoleit framfört i en kommentar till oklarhetsregelns lydelse i DCFR är det paradoxalt att vid förhandlade avtal säga att den ena parten haft större inflytande över ett avtalsvillkor än den andra. Förhandlade avtal medför ofta ett givande och tagande av villkor. Därför är det i många fall långsökt att aktualisera oklarhetsregeln med innebörd A vid tolkningen av dessa avtal.

Angående tolkning mot den starkare avtalsparten blir oklarhetsregelns innebörd CA inte tillämplig i grupp 3 (vilket alltså skiljer den från grupp 1). Däremot kan den förenklade innebörden C aktualiseras. Ett exempel på att HD har aktualiserat oklarhetsregelns innebörd C i grupp 3 skulle kunna vara resonemanget i *Monteringsfärdigt trähus och Mätarställningen*.

Tillämpligheten av oklarhetsregelns innebörd C kan även diskuteras inom grupp 4. Här finner vi *Pensionatsrörelse* som rörde en fråga som var oreglerad i avtalet. Möjligtvis tog HD hänsyn till styrkeförhållandena, alltså att tvisten rörde ett hyresavtal mellan en hyresvärd och en kvinna som drev en pensionatsrörelse, vilket i så fall pekar på att oklarhetsregelns innebörd C blivit tillämplig. Detta är dock inget som uttryckligen framkommit i domen.

Gemensamt för alla grupper är att oklarhetsregelns innebörd D kan aktualiseras: att oklara, ansvarsbegränsande klausuler ska tolkas till nackdel för den som gynnas av dem.

Bedömningen om någon gynnas av ett avtalsvillkor görs utifrån vad som hade gällt om området varit oreglerat.

Ett exempel på att avtalet och partskonstellationen spelar roll för oklarhetsregelns tillämplighet skulle kunna vara *Rottens kraftverk*. Rättsfallet avsåg en klausul i ett branschsedvanligt standardavtal mellan två kommersiella parter. Detta gör att det varken verkar finnas någon part som kan identifieras som starkare eller som författare av oklarheten. Utifrån detta är det svårt att säga att oklarhetsregeln med innebörd A eller C skulle kunna tillämpas, vilket förklarar varför HD inte nämner dem i sina domskäl. Däremot avvek den ena partens tolkning från den dispositiva rätten, vilket gjorde att HD kunde väga in oklarhetsregelns innebörd D i bedömningen.

Även oklarhetsregelns innebörd B skulle möjligen kunna tillämpas i alla grupper: Galdenären ska inte bli bunden att prestera i större omfattning än vad som tydligt framkommer i avtalet. Jag har dock inte gjort någon närmare undersökning av det.

6.1.3 Kritiken mot oklarhetsregeln

Ramberg har uttryckt sig kritiskt till att använda oklarhetsregeln med innebörden A. Dock verkar hon vara kritisk användningen av den i de situationer då man kan tolka avtalet utifrån parternas förutsättningar. Som vi kommer in på nedan verkar det dock inte vara i detta skede som oklarhetsregelns innebörd A ska användas, vilket gör hennes kritik irrelevant.

Vidare för Ramberg fram tanken att det finns en vigilansprincip som leder till att en part som uppfattar ett avtalsvillkor som motparten författat som oklart, men inte reagerar på det, ska stå

riskan för oklarheten. Dock förutsätter även vigilansprincipen att avtalet kan förstås redan i tolkningsskedet.

Ramberg har även invänt mot att 10 § AVLK är ett uttryck för oklarhetsregeln. Däremot medger hon att det avgörande syftet med 10 § AVLK är att den svagare parten ska skyddas mot sin motpart. Utifrån detta kan Rambergs invändning översättas med att oklarhetsregelns innebörd i 10 § AVLK inte i huvudsak är A eller D, utan AC.

6.1.4 Sammanfattning

Att termen *oklarhetsregeln* används i bestämd form kan vara en orsak till att innebörden av den är oklar. Precis som tidigare i historien har tolkningsprincipen idag olika innebörder. Att termen är skriven i bestämd form gör det lätt för läsaren att tro att den endast kan syfta på *ett* begrepp, eller innebörd, vilket kan leda till missförstånd när man pratar om oklarhetsregelns roll *de lege lata*. Om man däremot utgår från att oklarhetsregeln är en term för flera olika begrepp är det lättare att förstå och redogöra för dess betydelse vid avtalstolkningen.

Utifrån hur oklarhetsregeln är formulerad i utländsk rätt och i de internationella principalsamlingarna verkar den mest kända och erkända innebörden av oklarhetsregeln vara innebörd A. Det verkar däremot som att oklarhetsregeln inte uteslutande har denna innebörd. Detta förklarar varför oklarhetsregeln även kan användas på förhandlade avtal, förutsatt att innebörd (B,) C eller D kan tillämpas.

6.2 Oklarhetsregelns roll vid avtalstolkningen

Förra avsnittet besvarade frågeställningen vad oklarhetsregeln har för innebörd. Den visade även hur användningsmöjligheterna av oklarhetsregeln skiljer sig åt beroende på hur avtalsförhållandet ser ut. Frågeställningarna som kvarstår är var i tolkningshierarkin oklarhetsregeln används och hur oklart ett avtal eller avtalsvillkor måste vara för att oklarhetsregeln ska kunna användas.

6.2.1 Oklarhetsregelns plats i tolkningshierarkin

HD:s uttalande i *Självriskan* visar att oklarhetsregeln har en angiven plats i tolkningshierarkin: Det är först om något resultat inte kan uppnås vid en tolkning utifrån andra grunder som oklarhetsregeln kan användas. Trots att rättsvetare trots att tågordningen enbart gällde för företagsförsäkringar, visar senare rättsfall att *Självriskan*:s tolkningsordning har ett vidare tillämpningsområde. HD har nämligen hänvisat till prejudikatet både vid tolkning av personförsäkring (*Olycksfall?*) och ramavtal (*Ramavtalet*).

Frågan är om den angivna platsen i tolkningsordningen gäller för oklarhetsregelns samtliga innebörder. I *Mätarställningen* ställer HD upp en liknande tolkningsordning som i *Självriskan*. Här verkar HD dock specificera att det är oklarhetsregeln med innebörd A som man kan falla tillbaka på om inget resultat uppnås utifrån andra grunder. Detta skulle i så fall stämma överens med hur tolkningsordningen är utformad i CISG, med utfyllande av UNIDROIT Principles, och de övriga internationella principsamlingarna. Alltså verkar det vara oklarhetsregelns innebörd A som är en subsidiär regel i förhållande till tolkningen utifrån subjektiva och objektiva grunder.

Förutsatt att det är oklarhetsregelns innebörd A som är en subsidiär regel, är frågan hur oklarhetsregelns övriga innebörder förhåller sig till denna. I *Mätarställningen* tar HD även upp de faktorer som jag omnämner som oklarhetsregelns innebörd C respektive D. Dessa faktorer behandlas inom ramen för den objektiva tolkningen och tas alltså med i den helhetsbedömning som föregår användandet av oklarhetsregelns innebörd A. Innebörd C och D verkar alltså inte vara subsidiära inom grupp 3.

Även inom grupp 2 och 4 verkar oklarhetsregelns innebörd C och D ha denna icke-subsidiära roll. Inom grupp 2 säger HD att man ska ta hänsyn till ”kundkretsens art”, alltså innebörd C, inom den objektiva tolkningen (*Självriskan* och *Vitesundantaget i ansvarsförsäkringen*). Angående innebörd D säger HD i exempelvis *Rottmens kraftverk* att de använder den dispositiva rätten som utgångspunkt för tolkningen.

Inom grupp 4 ansåg HD i *Pensionärsrörelse* att hyresvärden hade skäl att anta att hyrestagaren uppfattat avtalet på ett annat sätt än de, vilket antyder att de kunde fastställa avtalsinnehållet utifrån en tolkning. Förutsatt att de tog hänsyn till styrkeförhållandet (enligt tidigare resonemang) lutar det mot att innebörd C användes inom ramen för tolkningen, alltså inte subsidiärt. Av de rättsfall inom grupp 4 som behandlats i uppsatsen har HD inte sagt något om avtalsvillkor i förhållande till dispositiva lagregler (innebörd D).

Vad gäller grupp 1 blir oklarhetsregelns innebörd CA tillämplig. I denna grupp sätts den traditionella tolkningsmetoden ur spel, och ett avtal betecknas som oklart så snart det inte når upp till EU-rättens klarhetskrav. I stället för att ingå som en del i avtalstolkningen, framstår oklarhetsregelns innebörd CA snarast som en sanktion mot näringsidkaren. Denna innebörd av oklarhetsregeln spelar alltså en helt annan roll än övriga innebörder, men å andra sidan aktualiseras den bara inom grupp 1. Oklarhetsregelns innebörd CA upprätthålls genom EU-domstolens, och enligt Bernitz även i ARN:s, praxis.

6.2.2 Sista utväg eller presumtionsregel?

I linje med vad Lundberg framhållit verkar oklarhetsregeln (med innebörd A) inte fungera som en hjälp att utröna vad parterna måste ha menat, utan som en sista utväg för att komma fram till ett resultat när båda parternas tolkningar framstår som rimliga.

Oklarhetsregelns innebörd A har både inom svensk och internationell rätt utsatts för kritiken att vara för hård. Lindell-Frantz har exempelvis insinuerat att en tolkning med hjälp av oklarhetsregeln kan framstå som stelbent. Ramberg har till och med sagt att användandet av oklarhetsregeln kan leda till att ingen i längden skulle våga skriva eller tillhandahålla avtalsförslag. Lundberg bemöter denna kritik genom att framhålla att användandet av oklarhetsregeln aktualiseras först om båda tolkningsversionerna framstår som rimliga och det inte går att avgöra vilken som ska ges företräde. Detta är i linje med det som framkommer av Canaris och Grigoleits kommentar till PECL: Oklarheten kan inte användas om avtalsinnehållet kan klargöras redan utifrån exempelvis ordalydelsen, syftet med avtalet och parternas intressen.

Värt att notera är att Lundberg har benämnt oklarhetsregeln som en *presumtionsregel*. Han motiverade sin användning av termen med att användandet av oklarhetsregeln *presumeras* leda till ett rimligt resultat. Att något *presumeras* innebär oftast att det är en utgångspunkt och att den som påstår något annat har bevisbördan för det. Vad gäller oklarhetsregelns innebörd A verkar de flesta (inklusive Lundberg själv) dock vara överens om att den inom svensk rätt ska användas som en sista utväg för att sätta punkt för resonemanget. Med andra ord finns det efter användningen av oklarhetsregeln inte något mer att diskutera. Därför kan man ifrågasätta om benämningen *presumtionsregel* är lämplig.

Däremot verkar benämningen *presumtionsregel* vara i linje med hur oklarhetsregeln beskrivs i de internationella principalsamlingarna. Enligt dessa räcker det med att en tolkning mot parten som författat eller framhållit ett avtalsvillkor *föredras*. Detta pekar på att ytterligare överläggningar kan göras och att en annan slutsats än den som är i linje med oklarhetsregeln kan dras. Trots att oklarhetsregelns innebörd A har samma subsidiära roll internationellt som inom svensk rätt verkar den alltså, vad gäller avtal mellan kommersiella parter, inte ha samma utslagsgivande funktion. Möjligtvis kan benämningen *presumtionsregel* därför motiveras när man talar om oklarhetsregeln enligt de internationella principalsamlingarna.

6.2.3 Hur oklart ett avtalsvillkor måste vara

Som Hedwall konstaterat är det svårt att utifrån praxis dra en tillförlitlig slutsats av när ett avtalsvillkor är tillräckligt oklart för att oklarhetsregeln ska aktualiseras. Det var inte förrän vid *Självriskan* 2001 som HD utkristalliserade en tolkningsordning, och först vid *Mätarställningen* 2021 som de (möjligtvis) definierade att de var oklarhetsregelns innebörd A de åsyftat. Tidigare har det varit svårt att skilja på om utfallet i HD avgjorts utifrån vem som författat avtalet, styrkeförhållandet eller att parten inte tillräckligt tydligt avvikit från dispositiv rätt (exempelvis *Arbetskada*). Några försiktiga iakttagelser kan dock göras.

Inom grupp 1 löstes avtalstolkningen i *Olycksfall?* genom en granskning av avtalsvillkorets ordalydelse. I det fallet misslyckades försäkringstagaren visa att skadan uppkommit inom ramen för vad ordalydelsen (och därmed försäkringen) omfattade. Alltså gick HD emot ett eventuellt utfall av både oklarhetsregelns innebörd A och CA. Det är dock viktigt att uppmärksamma att EU-rätten och EU-domstolens praxis har företräde framför svensk rätt inom denna grupp. Som Bernitz noterat består EU-direktivet av ett klarhetskrav, vilket alltså definierar den relevanta oklarheten för innebörd CA. Enligt rättsfallet *Kásler m.fl.* kan bedömningen av ett avtalsvillkors oklarhet exempelvis inte begränsas till att avtalsvillkoret är formellt och grammatiskt begripligt. I linje med vad Bengtsson och Bernitz framhållit, men i strid med vad Lundberg sagt, är det tveksamt om HD:s högt satta ribba för oklarhet är i linje med EU-rätten. När oklarhetsregelns innebörd CA blir tillämpligt rubbas de traditionella tolkningsstrategierna till förmån för EU-rättens klarhetskrav. Prejudikatvärdet hos *Olycksfall?* är därför lågt.

Inom grupp 2 kunde avtalstvisten lösas innan innebörd A blev tillämplig i *Självriskan*. I det fallet ansåg HD att försäkringstagarens tolkning var så pass orimlig att de gav försäkringsbolaget tolkningsföreträde. Rättsfallet *Otillräknelighet* är ett exempel på när HD antyder att en tolkning av avtalet inte har kunnat göras, utan att tvisten behövt lösas genom att en av parterna fått bära följderna av oklarheten. Här veckar oklarhetsregeln dock ha använts i en kombination av innebörd A och D. Enligt domskälen fanns det, innan hänsyn tagits till innebörd D, ”beaktansvärda skäl” för båda parternas tolkning. Om HD, i enlighet med nuvarande praxis, tagit hänsyn till innebörd D i den objektiva tolkningen hade skälen kanske vägt över redan i tolkningsskedet. Oklarhetsregelns innebörd A hade då inte använts. Därmed är även *Otillräknelighet*:s prejudikatvärde lågt. Inom grupp 2 faller även de avtal som omfattas av CISG. För tolkningen av dessa är domstolen skyldig att beakta hur oklarhetsregeln används internationellt.

Inom grupp 3 hade *Monteringsfärdigt trähus* kunnat aktualisera innebörd A. Trots att utgången i målet är i linje med denna innebörd, verkar avtalet snarare ha tolkats under starkt inflytande av innebörd C. I grupp 4 har jag inte behandlat något rättsfall där omständigheterna tydligt anger att den ena parten författat avtalet. Att det råder brist på praxis då oklarhetsregelns innebörd A varit avgörande i grupp 3 och 4 kan bero på att användandet av denna innebörd i dessa grupper ofta utesluts, medan utrymmet för en partsinriktad tolkning ökar.

Inom grupp 3 och 4 har samtliga rättsfall varit i linje med de respektive tillämpliga innebörderna av oklarhetsregeln. Det är därför svårt att identifiera gränsen för var den relevanta oklarheten går. I grupp 3 verkar innebörd C ges ett relativt kraftfullt inflytande över tolkningen (exempelvis *Mätarställningen*).

Oavsett vilken av grupp 2–4 parterna befinner sig i är utrymmet att använda oklarhetsregeln med innebörd A begränsat. Detta sägs även ha varit fallet under romarrättens tid. Möjligtvis skulle man dock kunna fråga sig om innebörd A kan förstärka innebörd C eller D inom ramen för helhetsbedömningen (exempelvis *Arbetskada*, *Vitesundantaget i ansvarsförsäkringen* och *Lämnat kvar*).

6.2.4 Särskilt om NJA 2010 s. 416 Hästköp

Av HD:s domskäl i *Hästköp* framkommer det med hänvisning till doktrinen att användningsområdet för oklarhetsregeln generellt anses vara begränsat. Detta har gjort att rättsvetare trots att oklarhetsregeln har spelat ut sin roll, vilket gör att rättsfallet är av särskilt intresse.

Mot bakgrund av HD:s uttalande i *Självriskan* och efterföljande rättsfall förstår vi att *användandet* av oklarhetsregelns innebörd A måste föregås av ett försök till tolkning utifrån subjektiva och objektiva grunder. Frågan är vad HD syftar på när de säger att användningsområdet för oklarhetsregeln anses vara begränsat. Är uttalandet en allmän iakttagelse om vad som framkommer i doktrinen, eller ett uttalande med relevans för målet? Om HD:s uttalande är en allmän iakttagelse får det läsas som en utgångspunkt och som en påminnelse om att vara försiktig med att tillämpa ett prejudikat med vissa omständigheter på en situation med helt andra omständigheter (tingsrätten hade i sina domskäl gjort en hänvisning till *Ordersedeln* som handlade om behörighet).

Om det å andra sidan är ett uttalande av relevans för målet får uttalandet läsas i ljuset av vad som framkommer i de följande meningarna: Då den avtalade skyldigheten varit klar men den

uppkomna situationen inte uttryckligen reglerats har tingsrätten inte tillräckligt tydligt redogjort för om förutsättningar att tillämpa oklarhetsregeln förelegat. Med andra ord har tingsrätten inte tillräckligt tydligt visat att avtalet inte kunnat tolkas utifrån subjektiva och objektiva grunder. Om uttalandet hade relevans för målets utgång säger HD:s uttalande inget annat än vad de säger i *Självriskan*: Man måste uttömma alla andra möjligheter till tolkning innan oklarhetsregeln kan tillgripas.

Vidare kan det diskuteras med vilken innebörd oklarhetsregeln skulle kunna användas i detta fall. Tingsrätten gav säljaren en tolkningsnackdel eftersom det var säljaren som författat avtalet. Däremot verkar det inte vara frågan om ett standardavtal, utan ett förhandlat avtal. Detta gör att vi befinner oss i antingen grupp 3 eller 4 enligt min indelning. Utrymmet för att använda innebörd A är, i linje med resonemanget ovan, alltså begränsat. Vidare bestod parterna av ett säljande bolag och en köpande privatperson. Dock verkar styrkeförhållandena varit relativt lika mellan parterna: Privatpersonen sålde vidare hästen till ett bolag som denne själv hade stort inflytande över. Även om vi skulle befinna oss i grupp 3 kan alltså innebörd C ifrågasättas. Kanske att detta kan vara vad HD menar när de säger att användningsområdet för oklarhetsregeln är begränsat: Den innebörd man lägger i termen *oklarhetsregeln* måste vara tillämplig på det aktuella fallet.

Utifrån resonemanget är det hur som helst långtgående att som exempelvis Ramberg och Ramberg säga att *Hästköp* är ett prejudikat för att oklarhetsregeln saknar tillämpning i praktiken. Däremot visar rättsfallet att domstolen måste se till att oklarhetsregeln verkligen är tillämplig innan de använder den.

6.2.5 Sammanfattning

Den tolkningsordning som presenteras i *Självriskan* verkar, utifrån den praxis och bakomliggande rätt som behandlats, gälla oavsett avtalstyp. Utifrån senare rättsfall verkar tolkningshierarkin vara att det endast är oklarhetsregelns innebörd A som är en subsidiär riskfördelare om den subjektiva och objektiva tolkningen misslyckas. Oklarhetsregeln med innebörd C och D verkar i stället beaktas inom ramen för den objektiva tolkningen.

Tröskeln för hur oklart ett avtalsvillkor måste vara för att kunna tillämpa oklarhetsregelns innebörd A verkar variera beroende på vilken grupp avtalsparterna tillhör. Vad gäller icke-förhandlade konsumentavtal (grupp 1) sätter EU-domstolen den tröskel som Sverige måste följa, vilket gör den till en udda fågel i sammanhanget. I stället för genom en traditionell tolkningsmetod blir oklarhetsregelns innebörd CA tillämplig utifrån ett klarhetskrav, och i

stället för att oklarhetsregeln är en faktor bland många blir den tillämplig som en sanktion mot de avtalsvillkor som inte uppfyller klarhetskravet. Denna stupstocksvariant av oklarhetsregeln kan dock motiveras av att den fördelar risken enligt regelns huvudsakliga syften: skydd och prevention.

Då avtalet avser internationella köp av varor mellan kommersiella parter (grupp 2) ska hänsyn tas till CISG:s internationella karaktär, och därmed hur oklarhetsregeln används internationellt. I grupp 3 och 4 blir oklarhetsregelns innebörd A sällan tillämplig. I stället verkar avtalen tolkas under starkt inflytande av exempelvis oklarhetsregelns innebörd C.

Sett till att oklarhetsregelns innebörd A, när den kan tillämpas, används först när två förståndiga avtalstolkningar står mot varandra, framstår kritiken att den är stel som oberättigad. Tvärtom framstår oklarhetsregelns innebörd A som en rimlig riskfördelning mellan parterna.

6.3 Slutsats

Syftet med uppsatsen var att ta reda på om oklarhetsregeln fortfarande är en användbar avtalstolkningsregel. För att uppnå syftet har oklarhetsregelns innebörd A identifierats som den innebörd som är subsidiär, alltså avgörande om två förståndiga tolkningar står mot varandra. Oklarhetsregelns innebörd CA har identifierats som en udda fågel och innebörd C och D verkar snarare ingå som en del i den objektiva tolkningen.

Utifrån uppsatsens resultat kan både för- och nackdelar med användandet av oklarhetsregelns innebörd A identifieras. En fördel är att den är (eller skulle kunna vara) en enkel regel för domstolarna att använda när de står inför en avtalstolkningstvist där två rimliga tolkningar står mot varandra. I stället för att slumpvis, eller genom en tolkning in absurdum, låta den ena partens tolkning ha företräde kan de falla tillbaka på en regel som fördelar risken.

En nackdel med oklarhetsregelns innebörd A är att den ställer krav på domstolarnas kompetens. Domstolarna måste utesluta en tolkningslösning som grundar sig på subjektiva eller objektiva grunder innan de kan använda regeln. Detta gör att domstolarna måste ha kännedom om vad som vid just den specifika avtalstypen och partsrelationen är avtalsvilkorets syfte, formuleringstradition, gängse praxis samt vad som är en förnuftig och rimlig reglering. Om domstolarna inte besitter tillräcklig kompetens kan de inte identifiera när ett avtalsvillkor är så pass oklart som regeln kräver, vilket riskerar att leda till att oklarhetsregeln blir godtyckligt använd. Gränsen för den relevanta oklarheten får varken sättas för högt eller för lågt. En författare av ett avtal, en starkare avtalspart eller en avtalspart

som åberopar en ansvarsbegränsning i avtalet måste kunna lita på att rättsordningen ger dem tolkningsföreträde när deras tolkning av avtalsinnehållet kan fastställas utifrån subjektiva eller objektiva grunder.

Om man utgår från att oklarhetsregeln används med någon erkänd och vanligt förekommen innebörd (enligt det som presenterats i uppsatsen: A–D) kan parterna överblicka vilka risker de tar när de går in i en avtalsrelation. Om ett avtalsvillkor är oklart kommer exempelvis en ansvarsbegränsande klausul att beaktas i den objektiva bedömningen, en klausul i ett kommersiellt standardavtal att i sista hand att tolkas till nackdel för författaren och en klausul i ett standardavtal i en konsumentrelation att underkastas ett klarhetskrav. En användning av oklarhetsregeln drabbar i dessa fall den part som bäst kan uppmärksamma och förhindra oklarheten. Utifrån detta verkar alltså oklarhetsregeln vara både en användbar och förutsebar avtalstolkingsregel, och vikten av att ha en klar regel när oklarhet råder ska inte underskattas.

6.4 Vidare studier

Som nämnades i avgränsningen har inte någon närmare undersökning av minimiregeln gjorts. Med anledning av uppsatsen resulterat i att oklarhetsregelns innebörd B tangerar denna regel finns anledning att i vidare studier se om minimiregeln till och med kan sägas omfattas av denna innebörd.

Vidare finns det anledning att studera oklarhetsregeln i förhållande till 36 § AvtL och artikel 5 avtalsvillkorsdirektivet. I förarbetena till 36 § AvtL sades det att det är mer fördelaktigt att använda sig av denna generalklausul i stället för oklarhetsregeln. Däremot verkar, enligt resultatet i uppsatsen, reglerna inte vara alternativa. Oklarhetsregeln syftar till att fastställa avtalsinnehållet medan 36 § AvtL jämkar ett oskäligt avtalsinnehåll. Frågan för vidare studier kan vara hur detta förhåller sig till artikel 5 avtalsvillkorsdirektivet.

Ett annat uppslag för vidare studier är att undersöka vilka möjligheter det finns för att tillämpa oklarhetsregelns innebörd CA analogt. En analogisk tillämpning skulle exempelvis kunna diskuteras då artikel 5 avtalsvillkorsdirektivet inte är direkt tillämplig, men avtalet samt styrke- och kunskapsförhållandena liknar de då artikeln är det. Ett avstamp här skulle kunna vara oklarhetsregelns roll enligt PEICL.

Ytterligare ett ämne för vidare studier skulle kunna vara hur oklarhetsregeln förhåller sig till bevisbördans placering vid tvistemål. I uppsatsen har kommentarer från vissa rättsvetare

behandlats som antyder att det snarare varit frågan om ett bevisbörderesonemang för vad som anses vara inkorporerat i avtalet, än en tillämpning av oklarhetsregeln.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck (svenskt)

Förslag till lag om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, lag om avbetalningsköp m.m., avgivna den 31 jan. 1914 av därtill utsedda kommitterande, Stockholm 1914.

Prop. 1975/76:81, *Regeringens proposition med förslag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, m.m.*

Prop. 1986/87:128, *Regeringens proposition om internationella köp.*

Prop. 1994/95:17, *Oskäliga avtalsvillkor m.m. Införlivande med svensk rätt av EG:s direktiv om oskäliga avtalsvillkor i konsumentförhållanden.*

SOU 1974:83, *Generalklausul i förmögenhetsrätten – Betänkande av Generalklausulutredningen.*

Litteratur

Adlercreutz, Axel & Gorton, Lars, *Avtalsrätt II*, 6 uppl., Lund 2010.

Andersson, Jakob, ”Dolda handlingsklausuler”, *Svensk Juristtidning*, häfte 4/2021, Uppsala 2021.

Arvidsson, Niklas, ”Avtalsinnehåll, tolkningsutrymmen och luckor”, *Juridisk Tidskrift*, nr 1/2020–21, Stockholm 2020.

von Bar, Christian, Beale, Hugh & Clive, Eric (red.), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law – Draft Common Frame of Reference (DCFR) – Full Edition*, München 2009.

Beale, Hugh, Fauvarque-Cosson, Bénédicte, Jacobien, Rutgers W. & Vogenauer, Stefan, *Cases, Materials and Text on Contract law*, 3 uppl., Oxford 2019.

Bengtsson, Bertil, ”Oklarhetsregeln vid villkorstolkning”, Andersson, Håkan, Bengtsson, Bertil, Holm, Anders, Johansson, Svante O., Larsson Klevhill, Malou, Lindell-Frantz, Eva, Nydrén, Birger, Radetzki, Marcus, van der Sluijs, Jessika & Ullman, Harald, *Uppsatser om försäkringsvillkor*, Stockholm 2015.

Bernitz, Ulf, *Standardavtalsrätt*, 9 uppl., Stockholm 2018.

Bernitz, Ulf, ”Oklarhetsregeln och oskäliga avtalsvillkor: ny rättsutveckling för konsumentavtal”, *Svensk Juristtidning*, häfte 7/2019, Uppsala 2019.

- Buga, Irina, "Taking the International Approach to the CISG: The Gap-Filling Role of the UNIDROIT Principles and the Principles of European Contract Law", *Revista Română de Drept Comunitar*, nr 6/2009, Bukarest 2009.
- Canaris, Claus-Wilhelm & Grigoleit, Hans Christoph, "Interpretation of Contracts", Hartkamp, Arthur, Hesselink, Martijn, Hondius, Ewoud, Mak, Chantal & du Perron, Edgar (red.), *Towards a European Civil Code*, uppl. 4, Alphen aan den Rijn, 2011.
- Ferreri, Silvia, *The Interpretation of Contracts from a European Perspective*, 2021-10-06 (opublicerad arbetsutgåva).
- Flodgren, Boel & Lindell-Frantz, Eva, "Rätt till försäkringsersättning för avbrott i näringsverksamhet på grund av covid-19-pandemin – En jämförelse av tolkningen av försäkringsavtal enligt engelsk och svensk rätt utifrån ett par aktuella fall", *Juridisk Tidskrift*, nr 1/2021–22, Stockholm 2021.
- Fohlin, Paulo, *Avtalstolkning*, Uppsala 1989.
- Hedwall, Mattias, *Tolkning av kommersiella avtal*, 2 uppl., Stockholm 2004.
- Hellner, Jan, *Kommersiell avtalsrätt*, 4 uppl., Stockholm 1993.
- Herre, Johnny & Johansson, Svante O., "Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005–2019", *Svensk Juristtidning*, häfte 9/2020, Uppsala 2020.
- Ingvarson, Anders & Utterström, Marcus, *Tolkning av entreprenadavtal*, Stockholm 2020.
- Ingvarsson, Torbjörn, "Tolkning av försäkringsavtal", *Juridisk Tidskrift*, nr 2/2012–13, Stockholm 2012.
- Kleineman, Jan, "Rättsdogmatisk metod", Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 1 uppl., Lund 2013.
- Kornet, Nicole, *Contract Interpretation and Gap Filling – Comparative and Theoretical Perspectives*, Antwerpen 2006.
- Kötz, Hein, *European Contract Law*, 2 uppl., Oxford 2017.
- Lando, Ole & Beale, Hugh (red.), *Principles of European Contract Law – Parts I and II – Combined and revised*, Haag 2000.
- Lehrberg, Bert, *Avtalstolkning*, 9 uppl., Uppsala 2020.
- Lindell-Frantz, Eva, "Några frågor om tolkning av försäkringsavtal", Gorton, Lars, Heuman, Lars, Persson, Annina H. & Sjöberg, Gustaf (red.), *Festskrift till Göran Millqvist*, Stockholm 2019.
- Lundberg, Konrad, *Avtalets innebörd – Inkorporering – tolkning – utfyllning*, Stockholm 2019a.

- Lundberg, Konrad, "Allmän avtalsrätt", Lundberg, Konrad, Schüldt, Johan, Rother-Schirren, Theddo, Lagerstedt, Anders, Calleman, Catharina, Nordell, Per Jonas, Persson, Annina H., Radetzki, Marcus & Zila, Josef, *Juridik – civilrätt, straffrätt, processrätt*, 5 uppl., Stockholm 2019b.
- Lundberg, Konrad, "Anders Ingvarsson och Marcus Utterström, Tolkning av entreprenadavtal, Norstedts juridik, 2020, 231 s.", *Juridisk Tidskrift*, nr 2/2020–21, Stockholm 2020.
- Lundmark, Torsten, *Friskrivningsklausuler giltighet och räckvidd – särskilt om friskrivning i kommersiella avtal om köp av lös egendom*, Uppsala 1996.
- McMeel, Gerard & Grigoleit, Hans Christoph, "Interpretation of Contracts", Dannemann, Gerhard & Vogenauer, Stefan (red.), *The common European sales law in context : interactions with English and German law*, Oxford 2013.
- Ministerio de Justicia, *Spanish Civil Code*, Madrid 2016.
- Munukka, Jori, "Lojalitetsplikten som rättsprincip", *Svensk Juristtidning*, häfte 9/2010, Uppsala 2010.
- Munukka, Jori, "Svensk obligationsrätt i det nya Europa", *Svensk Juristtidning*, häfte Festskrift/2016, Uppsala 2016.
- Munukka, Jori, "36 § avtalslagen som universalverktyg mot friskrivningar och ansvarsbegränsningar", *Juridisk Tidskrift*, nr 2/2017–18, Stockholm 2017.
- Norlén, Andreas & Ramberg, Christina, "Vigilansprincipen i förmögenhetsrätten", *Svensk Juristtidning*, häfte 5/2021, Uppsala 2021.
- Radetzki, Marcus, *Tolkning av försäkringsvillkor*, 2 uppl., Stockholm 2020.
- Ramberg, Jan, *Allmän avtalsrätt*, 3 uppl., Stockholm 1991.
- Ramberg, Jan & Herre, Johnny, *Allmän köprätt*, 9 uppl., Stockholm 2019.
- Ramberg, Jan & Ramberg, Christina, *Allmän avtalsrätt*, 11 uppl., Stockholm 2019.
- Samuelsson, Joel, "Avtalstolkning på europeiska. Del II: Reglerna", *Svensk Juristtidning*, häfte 10/2012, Uppsala 2012.
- van der Slujs, Jessika, "Utgör en vitesklausul en ansvarsbegränsning och i så fall mot vem?", *Juridisk Tidskrift*, nr 1/2011–12, Stockholm 2011.
- Svensson, Ola, "Tolkning och bristande finhet", Flodgren, Boel (red.), *Avtalslagen 90 år – Aktuell nordisk rättspraxis*, Stockholm 2005.
- Svensson, Ola, "The Unfair Contract Terms Directive – Meaning and further Development", *Nordic Journal of European Law*, nr 2/2020, Lund 2020.

- UNCITRAL, *Digest of Case Law on the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, New York 2016.
- UNIDROIT, *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*, Rom 2016.
- Vogenaier, Stefan, "Interpretation of Contracts: Concluding Comparative Observations", Burrows, Andrew & Peel, Edwin (red.), *Contract terms*, Oxford 2007.
- Vogenaier, Stefan, "Interpretation of Contracts", Basedow, Jürgen, Hopt, Klaus J., Zimmermann, Reinhard & Stier, Andreas (red.), *The Max Planck Encyclopedia of European Private Law*, Oxford 2012.
- Vogenaier, Stefan, "Interpretation", Jensen, Nils & Zimmermann, Reinhard (red.), *Commentaries on European Contract law*, Oxford 2018.
- Zimmermann, Reinhard, *The law of obligations – Roman foundations of the civilian tradition*, Oxford 1996.

Övriga källor

- Cartwright, John, Fauvarque-Cosson, Bénédicte & Whittaker, Simon (red.), *The law of contract, the general regime of obligations and proof of obligations*, <http://www.textes.justice.gouv.fr/art_pix/THE-LAW-OF-CONTRACT-2-5-16.pdf>, publicerad 2016-02-10, hämtad 2021-10-08.
- Europeiska unionen, *Landsfakta*, <https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles_sv>, hämtad 2021-11-30.
- Federal Ministry of Justice and Consumer Protection, *German Civil Code BGB*, <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p0930>, uppdaterad 2013-10-01, hämtad 2021-11-30.
- Hällegårdh, Frida, *Oklarhetsregeln – En studie av regelns ställning i kommersiella förhållanden*, <<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-132360>>, Umeå 2016.
- Merriam-Webster.com Dictionary*, "Stipulate", <<https://www.merriam-webster.com/dictionary/stipulator>>, hämtad 2021-11-29.
- Nationalencyklopedin*, "Avtalsfrihet", <<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/avtalsfrihet>>, hämtad 2021-11-27.
- Nationalencyklopedin*, "Oklarhetsregeln", <<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/oklarhetsregeln>>, hämtad 2021-11-27.

- Ramberg, Christina, *5.4(5) Tolkning av standardvillkor i konsumentavtal*,
<<https://www.avtalslagen2020.se/Section/5.4>>, uppdaterad 2020-12-31, hämtad 2021-09-30.
- Ramberg, Christina, *5.8 Oklarhetsregeln*, <<https://www.avtalslagen2020.se/Section/5.8>>, uppdaterad 2021-08-09, hämtad 2021-09-30.
- Ramberg, Christina, *Viktig HD-vägledning om ramavtal och avtalsrätt*,
<<https://www.lexnova.se/expertkommentarer/viktig-hd-vagledning-om-ramavtal-och-avtalsratt>>, publicerad 2021-09-29, hämtad 2021-10-05.
- Ratcliff, Christina & Martinello, Barbara, *Konsumentskydd*,
<<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sv/sheet/47/konsumentskydd>>, uppdaterad 2021-10, hämtad 2021-12-01.
- Schiefauer, Frida, *In dubio contra proferentem – Oklarhetsregelns användning vid tolkning av kommersiella avtal i europeisk rätt*, <<http://lup.lub.lu.se/student-papers/record/1561779>>, Lund 2010.
- Statistiska centralbyrån, *Sveriges export*, <<https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/samhallets-ekonomi/sveriges-export/>>, uppdaterad 2021-09-14, hämtad 2021-11-27.
- Strelin Larsson, Eva & Tångby, Charlotte, *Oklarhetsregeln – En analys av dess tillämpning inom försäkringsrätten*, <<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hj:diva-101>>, Jönköping 2005.
- Svenska Akademiens ordbok*, ”Stipulera”, <https://svenska.se/saob/?id=S_11823-0081.Pc1h&pz=7>, publicerad 1989, hämtad 2021-11-29.
- Sveriges riksdag, *EU:s lagar och regler*, <<http://eu.riksdagen.se/vad-gor-eu/en-eu-lag-blir-till/eus-lagar-och-regler/#F%C3%B6rarbeten-till-EU-lagar>>, publicerad 2021-07-26, hämtad 2021-12-14.
- UNCITRAL, *Status: United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (Vienna, 1980) (CISG)*,
<https://uncitral.un.org/en/texts/salegoods/conventions/sale_of_goods/cisg/status>, hämtad 2021-11-30.
- UNIDROIT, *Membership*, <<https://www.unidroit.org/about-unidroit/membership/>>, hämtad 2021-11-30.
- Unnersjö, Alexander, *Lag (1994) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden*, 10 §, JUNO, hämtad 2021-11-29.

Bilaga

Schema över uppsatsens rättsfall

Namn ⁱ	Grupp ⁱⁱ	√ vs X ⁱⁱⁱ	A ^{iv}	B ^v	C ^{vi}	D ^{vii}	Y ^{viii}
Otillräknelighet ^F	2		A (D)				
Inbetalningskort ^K	2		A				
Självriskan ^F	2	X					Y
Vitesklausul ^E	2	√ (A)					Y (A)
Arbetskada ^F	2	√ (A/D)					Y (A)
Rottens kraftverk ^E	2	√ (D)					Y (D)
Vitesundantaget i ansvarsförsäkringen ^F	2	√ (A/D)					Y (A)
Ramavtalet ^R	2	√ (A)					Y
Pensionatsrörelse ^H	4	√ (C)					Y
Hästköp ^K	4						Y
Ordersedeln ^K	1		A (C)				
Mervärdesskatt ^K	1		A (C)				
Monteringsfärdigt trähus ^K	3	√ (A/C)					Y (C)
Lämnat kvar ^F	1	√ (A/C/D)					Y (C)
Olycksfall? ^F	1	X					Y
Mätarställningen ^K	3	√ (C/D)					Y (C)

- ⁱ Sorterade efter när de behandlas i uppsatsen. Efter respektive namn följer en bokstav som beskriver vilken typ av avtal tvisten rör: F = Försäkringsavtal, K = Köpeavtal, E = Entreprenadavtal, R = Ramavtal, H = Hyresavtal.
- ⁱⁱ Grupp 1 = Standardavtal, konsumentrelationer, Grupp 2 = Standardavtal, kommersiella aktörer, Grupp 3 = Förhandlade avtal, konsumentrelationer, Grupp 4 = Förhandlade avtal, kommersiella aktörer.
- ⁱⁱⁱ Denna kolumn används endast ihop med kolumn ”Y”. √ = Domen är i linje med ett eventuellt utfall av oklarhetsregeln. Den tillämpliga innebörden av oklarhetsregeln är angiven inom parentes. X = Domen går emot ett eventuellt utfall av oklarhetsregeln.
- ^{iv} Innebörd A = Den part som har författat ett avtal, och därför lättast kan förhindra oklarheter i det, ska stå risken om avtalet är oklart.
- ^v Innebörd B = Gälldenären ska inte bli bunden att prestera i större omfattning än vad som tydligt framkommit i avtalet.
- ^{vi} Innebörd C = Tolkningen av oklara avtalsvillkor ska göras till nackdel för den starkare och/eller mest erfarna avtalsparten.
- ^{vii} Innebörd D = Oklara ansvarsbegränsande klausuler ska tolkas till nackdel för den som gynnas av dem.
- ^{viii} Innebörd Y = Avtalet har kunnat tolkas innan oklarhetsregeln uttryckligen har tillämpats. Om domstolen möjligtvis har använt någon innebörd av oklarhetsregeln är den angiven inom parentes.